

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

CITLIVOSTNÁ ANALÝZA SLOVENSKEJ
EKONOMIKY NA EKONOMICKÝ CYKLUS
(Bakalárska práca)

Bratislava 2014

Štefan Rolinec

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

CITLIVOSTNÁ ANALÝZA SLOVENSKEJ
EKONOMIKY NA EKONOMICKÝ CYKLUS
(Bakalárska práca)

Študijný program: Národné hospodárstvo

Študijný odbor: 3.3.1 Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: Katedra hospodárskej politiky

Školiteľ: Ing. Michal Habrman

Bratislava 2014

Štefan Rolinec

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis)

PodĎakovanie

Chcel by som sa poďakovať vedúcemu mojej bakalárskej práce Ing. Michalovi Habrmanovi, za jeho čas, ochotu a trpezlivosť, ktoré mi venoval a odborné konzultácie, cenné rady a pripomienky ktoré mi poskytol počas vypracovávania tejto práce.

ABSTRAKT

ROLINEC, Štefan: *Citlivostná analýza slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra hospodárskej politiky. – Vedúci bakalárskej práce: Ing. Michal Habrman. – Bratislava: NHF EU, 2014, 49 s.

Cieľom bakalárskej práce je preskúmať mieru citlivosti slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus prostredníctvom jej štruktúrnej analýzy a tiež porovnanie týchto výsledkov s ostatnými ekonomikami Európskej únie. Práca je rozdelená do troch kapitol a obsahuje 21 grafov 3 tabuľky a 1 obrázok. V prvej kapitole sa venujeme ekonomickému cyklu, faktorom a štruktúrnym problémom, ktoré ovplyvňujú citlivosť slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus, v druhej kapitole je definovaný cieľ a použitá metodika a v tretej je charakterizovaná citlivosť jednotlivých odvetví, sektorov a zložiek konečného dopytu a taktiež aj porovnanie citlivosti ekonomiky Slovenska s ostatnými ekonomikami Európskej únie.

Kľúčové slová: ekonomický cyklus, odvetvie, inštitucionálny sektor, štruktúra ekonomiky, hospodárska kríza

ABSTRACT

ROLINEC, Štefan: *Sensitivity analysis of Slovak economy to business cycle*. - The University of Economics in Bratislava. The Faculty of National Economy; Department of Economic policy. – Thesis supervisor Ing. Michal Habrman. – Bratislava: NHF EU, 2013, 49 pages.

The aim of this thesis is to analyze sensitivity rate of Slovak economy to business cycle by structural analysis of the Slovak economy and to compare this results with other European Union countries. The thesis is divided into three chapters and it contains 21 graphs, 3 tables and 1 picture. The first chapter is devoted to the business cycle, factors and structural problems which may influence the sensitivity of Slovak economy on business cycle. In the second chapter we define the aim and methodology. In the third chapter the sensitivity of particular industries of economy, institutional sectors and final consumption aggregates is characterized and the results for Slovak economy are compared with other European Union economies.

Keywords: business cycle, industries, institutional sector, structure of economy, economic crisis

O B S A H

Úvod.....	8
1 Súčasný stav riešenej problematiky	9
1.1 Ekonomický cyklus	9
1.2 Citlivosť odvetví na ekonomický cyklus	11
1.3 Vplyv hospodárskeho cyklu na slovenskú ekonomiku.....	12
1.3.1 Vplyv hospodárskej krízy na ekonomiku Slovenska a EÚ	12
1.3.2 Vysoký podiel exportu na úkor domáceho dopytu.....	14
1.3.3 Vysoký podiel priemyslu na úkor služieb	16
2 Cieľ a metodika práce	18
3 Výsledky práce	19
3.1 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa odvetvovej štruktúry	19
3.1.1 Charakteristika vývoja jednotlivých odvetví.....	20
3.1.2 Citlivosť krajín EÚ na ekonomický cyklus z hľadiska odvetvovej štruktúry	32
3.1.3 Príspevky odvetví na raste hrubej pridanej hodnoty na Slovensku a v EÚ.....	35
3.2 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa sektorov národného hospodárstva.....	37
3.2.1 Komparácia citlivosti krajín EÚ a Slovenska z hľadiska sektorovej štruktúry..	39
3.3 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa zložiek konečného dopytu	40
3.3.1 Komparácia citlivosti Slovenska a EÚ podľa štruktúry zložiek konečného dopytu.....	42
Záver.....	45
Zoznam použitej literatúry.....	47

Úvod

Ekonomický cyklus sa v Európskej únii po dlhom období rastu na prelome rokov 2008 a 2009 dostal do recesie. Mnohí ekonómovia tvrdia, že táto kríza bola najvýraznejšia od obdobia Veľkej hospodárskej krízy z rokov 1929 – 1933. Nepriaznivá ekonomická situácia vo svete sa premietla aj zhoršenej ekonomickej situácie Slovenska. Intenzita dopadu krízy na proexportne orientovanú slovenskú ekonomiku bola znásobená hlavne poklesom zahraničného dopytu po produkcii niektorých odvetví našej ekonomiky a následným poklesom výroby v týchto odvetviach. Niektoré odvetvia na krízu reagovali citlivejšie, iné menej. Odvetvová štruktúra je preto jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré ovplyvňujú citlivosť danej krajiny na ekonomický cyklus.

Cieľom bakalárskej práce je teda identifikovať mieru citlivosti jednotlivých odvetví, inštitucionálnych sektorov a zložiek konečného dopytu a na základe týchto výsledkov určiť mieru citlivosti štruktúry slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus, ako aj jej porovnanie s ostatnými ekonomikami Európskej únie.

Štruktúra bakalárskej práce je rozčlenená do troch kapitol:

V prvej kapitole je teoreticky vymedzený ekonomický cyklus, faktory, ktoré ovplyvňujú citlivosť slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus a jej štruktúrne problémy.

V druhej časti je definovaný hlavný cieľ s nadväznosťou na čiastkové ciele, ako aj popis použitia pracovných postupov a metód.

Vo výsledkoch práce je charakterizovaný vývoj jednotlivých odvetví, sektorov a zložiek konečného dopytu v období cyklického vývoja ekonomiky, ako aj porovnanie citlivosti štruktúry Slovenska s ostatnými krajinami Európskej únie.

1 Súčasný stav riešenej problematiky

1.1 Ekonomický cyklus

Ekonomické podmienky sa nikdy nezastavia. Za prosperitou vždy nasleduje úpadok. Ekonomickú expanziu vtedy vystrieda recesia. HDP, reálne dôchodky a zamestnanosť vtedy poklesnú, zisky a inflácia sa znížia. Napokon sa dosiahne dno a ekonomika sa začína zotavovať. Zotavenie môže byť rýchle alebo pomalé, neúplné alebo také výrazné, že zapríčiní nový boom. Nový rast môže predstavovať početné pracovné príležitosti, dlhú, ničím nerušenú úroveň dynamického dopytu a zvýšenú životnú úroveň, alebo rýchle vzbĺknutie cien v dôsledku inflácie, vystriedané novou krízou. Tieto vzostupné a zostupné pohyby tvoria ekonomický cyklus, ktorý je v priebehu posledných dvoch storočí typický pre priemyselné krajiny, odvtedy čo nezávislá komplikovaná monetárna ekonomika nahradila pomerne sebestačnú predobchodnú spoločnosť.¹

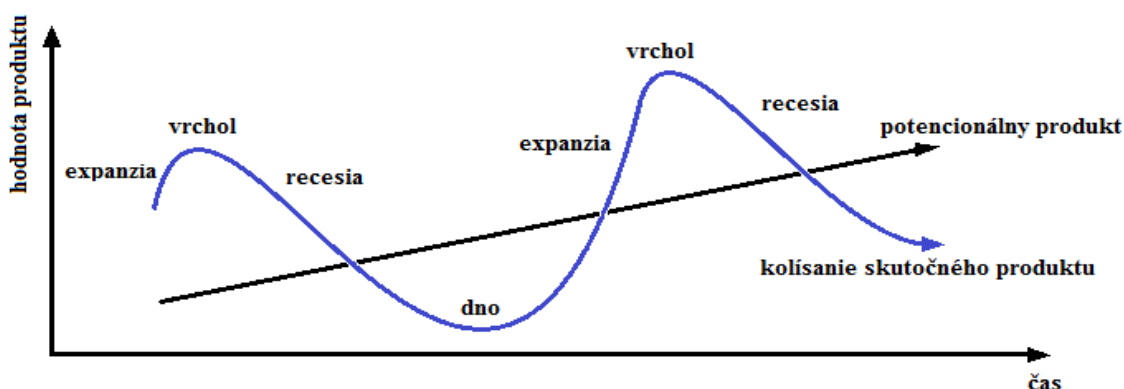
V dôsledku ekonomického rastu sa z dlhodobého hľadiska úroveň potenciálneho produktu zvyšuje, avšak v krátkom období, v priebehu niekoľkých rokov, môže nastať pokles tempa rastu reálneho HDP, čo predstavuje pokles výkonnosti ekonomiky. To znamená, že skutočný HDP kolíše okolo potenciálneho HDP a vzniká tzv. medzera HDP. Ekonomický cyklus je teda striedanie týchto vzostupných a zostupných fáz vývoja ekonomiky okolo vývoja potenciálneho produktu.² Pravidelné striedanie vzostupných a zostupných fáz nazývame cyklickým vývojom a samotnú jednu vlnu ekonomickým cyklom.³ Pre ekonomický cyklus sú charakteristické dve hlavné fázy – expanzia a recesia a dve ohraničujúce fázy – vrchol a dno.

¹SAMUELSON, P.A.- NORDHAUS, W.D. 1992. *Ekonomia 1*. Bratislava : BRADLO, 1992. ISBN 80-7127-030-X str.206

²LISÝ, J. a kol. 2011. *Ekonomia*. Bratislava : IuraEdition, 2011. ISBN978-80-8078-406-5 str. 420

³JONÁŠ, P.- VEJMEĽKA, P. - CSIBA, Z. 2009. *Ekonomické cykly*. Voľne prístupné na :
<http://docs.capitalmarkets.sk/editor/File/IDdok/Analzy/2009/Ekon_cykly.pdf>

Obrázok 1: Fázy ekonomického cyklu

Zdroj: Lisý J. *Ekonomía*, 2011 str. 422, vlastné spracovanie

Recesia⁴ (označuje sa aj ako kontrakcia, pokles, kríza) vzniká vtedy, keď reálny HDP poklesne počas dvoch po sebe nasledujúcich kvartálov. Veľa ekonómov s tým však nesúhlasí a tvrdia, že recesia nastáva vtedy, keď tempo rastu reálneho HDP je zjavne nižšie, ako normálne tempo rastu ekonomiky. Príliš hlbokú a dlhodobú recesiú nazývame depresia. Počas recesie výrazne klesá agregátny dopyt, alebo sa neúmerne znižuje agregátna ponuka, alebo tieto javy nastávajú súčasne. To zapríčiňuje, že klesá výroba a rastie nezamestnanosť. Dôchodky zamestnancov aj podnikateľov sa znižujú, klesajú nákupy spotrebných tovarov, hlavne predmetov dlhodobej spotreby. Vznikajú odbytové problémy a rastú zásoby. FIRMÁM klesajú zisky, čo zapríčiňuje pokles ich investičných aktivít. Klesá dopyt po úveroch, čo spôsobuje pokles úrokovej miery. V čase recesie je skutočný produkt nižší ako potenciálny, teda vzniká recesná medzera.

Dno (sedlo) je spodnou ohraničujúcou fázou ekonomického cyklu. Je to bod obratu, kedy skutočný HDP dosahuje najnižšiu úroveň a nezamestnanosť najvyššiu. Ekonomické aktivity podnikateľských subjektov a úroveň spotrebiteľského dopytu dosahujú najnižšie hodnoty. Dno je zároveň bod, kedy sa zastavuje ekonomický pokles a ekonomické subjekty sa pripravujú na obnovenie ekonomickej aktivity. Tu končí recesia a začína expanzia.

Expanzia (rozmach, zotavenie) začína oživením ekonomiky, to znamená fázou síce rastúcou, ale s podpriemerným využívaním výrobných kapacít a výrobných faktorov. Pravá expanzia nastáva vtedy, až keď využívanie výrobných faktorov začína prekračovať

⁴LISÝ, J. a kol. 2011. *Ekonomía*. Bratislava : IuraEdition, 2011. ISBN978-80-8078-406-5 str. 422

priemer.⁵ Silnú a dlhú expanziu nazývame boom. Počas expanzie sa celková ekonomická aktivita zvyšuje, zvyšuje sa dopyt firiem po úveroch, rastú investičné aktivity podnikateľov, klesá nezamestnanosť a rastie výroba. Spotrebiteľský dopyt, hlavne po predmetoch dlhodobej spotreby sa zvyšuje. Skutočný produkt je vyšší ako potenciálny produkt, čo zapríčiňuje vznik expanzívnej produkčnej medzery. Počas príliš dlhej expanzie, kedy agregátny dopyt dosahuje taký prudký rast, že agregátna ponuka nie je schopná naň reagovať, môže nastať prehriatie ekonomiky.

Vrchol je najvyššia úroveň ekonomických aktivít všetkých subjektov ekonomiky. Skutočný produkt sa dostáva na svoje maximum, ktoré v niektorých prípadoch výrazne prekračuje úroveň potenciálneho produktu. Výrobné kapacity sa využívajú na maximum, často aj nad ich optimálnu úroveň. Ekonomika pracuje nad svoje možnosti, lebo rastie dopyt, čo sa prejavuje v prudkom náraste cien, ako predzvest' prehriatia ekonomiky a signalizuje nástup novej recesie.

1.2 Citlivosť odvetví na ekonomický cyklus

Jednotlivé odvetvia sú typické svojou rôznou citlivosťou na ekonomický cyklus. Ak chceme predvídať vývoj v nejakom odvetví ekonomiky je nutné poznať jeho citlivosť na cyklický vývoj a takisto aj mieru regulácie zo strany štátu v danom odvetví. Podľa citlivosti delíme odvetvia na cyklické, neutrálne a anticyklické.⁶

Cyklické odvetvia

Do skupiny cyklických odvetví zaraďujeme všetky podniky, ktoré produkujú predmety dlhodobej spotreby, to znamená, že nie sú najdôležitejšie pre uspokojovanie životných potrieb a ich spotrebu môžeme odložiť do budúcnosti. Krivka vývoja týchto odvetví sa veľmi podobá krivke, ktorá znázorňuje vývoj ekonomického cyklu v celej ekonomike. To znamená, že v období expanzie dosahujú najlepšie výsledky a v období recesie majú najväčšie problémy. Typickým príkladom cyklického odvetvia je napríklad automobilový priemysel, alebo stavebníctvo.

⁵VINCÚR, P. a kol. 2001. *Hospodárska politika*. Bratislava : SPRINT, 2001. ISBN 80-88848-67-9 str. 228

⁶SYNEK, M. a kol. 2002. *Podniková ekonomika*. Praha : C.H.Beck, 2002. ISBN 80-7179-736-7 str.92

Neutrálne odvetvia

Odvetvia, ktorých vývoj priamo nesúvisí s ekonomickým cyklom, môžeme označiť ako neutrálne. Patria sem hlavne také odvetvia, ktorých podniky vyrábajú statky nevyhnutné pre život ako napríklad základné potraviny alebo lieky. Ďalej sem patria odvetvia produkujúce statky s nízkou elasticitou ako sú alkoholické a tabakové výrobky, alebo noviny a časopisy.

Anticyklické odvetvia

Ich vývoj je protipólom vývoja cyklických odvetví. Podniky týchto odvetví dosahujú najlepšie výsledky práve v období recesie a naopak počas expanzie v nich dochádza k najväčšiemu útlmu. Medzi takéto produkty patria lacnejšie substitúty drahších tovarov a služieb, keď práve počas obdobia recesie stúpa dopyt po týchto lacných tovaroch a službách a firmy, ktoré ich produkujú dosahujú väčšie zisky. Týka sa to hlavne lacnej obuvi, odevov alebo potravín, ktoré v čase krízy nahrádzajú drahšie výrobky.

1.3 Vplyv hospodárskeho cyklu na slovenskú ekonomiku

1.3.1 Vplyv hospodárskej krízy na ekonomiku Slovenska a EÚ

Kríza slovenského hospodárstva bola súčasťou svetovej hospodárskej krízy, ktorá mala svoj pôvod vo finančnej kríze a odtiaľ sa preniesla do reálnej ekonomiky a nadobudla podobu celosvetovej recesie. Kríza do slovenskej ekonomiky prenikla z vonkajšieho prostredia prostredníctvom obmedzovania jeho vonkajšieho dopytu. HDP Slovenska poklesol v roku 2009 o 4,7 % oproti roku 2008, avšak pozoruhodná je absolútna hodnota zmeny tempa rastu HDP ktorá bola až 11,1 percentuálneho bodu.⁷ Zvýšený vonkajší dopyt bol však aj rozhodujúcim faktorom, ktorý v značnej miere pomohol slovenskej ekonomike krízu prekonať.

Napriek pomerne výraznému poklesu HDP v roku 2009 (o 0,5 percentuálneho bodu vyššom ako bol pokles HDP EÚ) v medzinárodnom porovnaní Slovensko obstálo krízu v rámci EÚ celkom dobre a už v roku 2011 sa mu podarilo prekročiť predkrízovú úroveň HDP, kým Európskej únii sa to nepodarilo ešte ani v roku 2013. Toto pomalé

⁷MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9 str. 9

rozbiehanie EÚ zapríčiňuje hlavne vývoj v krajinách, ktoré sú postihnuté prejavmi krízy vo verejných alebo aj súkromných financiách (Grécko, Portugalsko, Španielsko, Írsko), alebo v štátoch, ktoré znášajú dôsledky nízkej konkurenčnej schopnosti (Litva, Lotyšsko, Estónsko, Bulharsko)⁸

Kríza sa však neprejavila len poklesom HDP. Na slovenskú ekonomiku mal veľmi nepriaznivý vplyv výrazný pokles príjmov verejnej správy. Rozpočtové príjmy boli až o 20% nižšie oproti príjmom predpokladaným v schválenom návrhu rozpočtu. V dôsledku krízy deficit štátneho rozpočtu dosahoval rekordné hodnoty v roku 2009 6,8 % a v roku 2010 až 7,9 % z HDP.⁹ Kríza taktiež negatívne ovplyvnila mieru nezamestnanosti, ktorá na rozdiel od HDP nepreukazuje výrazné náznaky k zlepšeniu.

Na to, že kríza nepostihla slovenské hospodárstvo ešte vo vyššej miere a že Slovensku sa podarilo pomerne rýchlo krízu prekonať mali vplyv tieto faktory:¹⁰

- Slovensko má relatívne stabilný a zdravý bankový sektor vďaka obozretnej politike aj v predkrízovom období. Navyše aktíva bánk sú v značnej vo veľkej miere viazané na SR, čo spôsobuje, že nie sú zaťažené toxickými aktívami a cennými papiermi.
- Slovenské hospodárstvo v porovnaní s inými európskymi ekonomikami mohlo ťažiť z konkurenčnej výhody nízkych nákladov práce. To znamená lepšie šance na zachovanie produkcie aj v nepriaznivých časoch.
- Existuje pomerne veľká výkonová medzera medzi ekonomikou Slovenska a ekonomikami krajín, s ktorými máme spoločný trh v rámci EÚ, čo tlmí recesiú v slovenskej ekonomike aj pri nepriaznivom vývoji v Európskej únii.

Existuje však aj veľké množstvo faktorov, ktoré komplikovali prekonávanie krízy. Medzi ne patria:

- Spôsob uvažovania sa prenáša z materských spoločností na dcérske. To spôsobuje, že sa v rámci veľkých korporácií a bánk realizujú rozhodnutia, pri ktorých sa

⁸MORVAY, K. a kol. 2011. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2010 a výhľad do roku 2012*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2011. ISBN 978-80-7144-184-7 str. 12

⁹Zdroj: eurostat

¹⁰OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1 str. 59

neberie ohľad na situáciu v slovenskej ekonomike. To znamená, že napríklad zdravé slovenské banky môžu konať tak, ako ich krízou postihnuté materské banky v zahraničí. Výsledkom môže byť zablokovanie finančných tokov, ktoré by mohlo existenčne ohroziť podniky, ktoré by boli za iných okolností hodnotené ako perspektívne a nemali by problém so získaním úverov.

- Komplikujúcim faktorom je aj charakter zapojenia slovenských podnikov do produkčných reťazcov. Závislosť produkcie domácich firiem od vývoja a politiky nadnárodných korporácií teda prenáša recesiú z iných regiónov do slovenskej ekonomiky. Túto situáciu ešte viac komplikuje to, že tieto nadnárodné korporácie majú vplyv v odvetviach, ktoré sú veľmi citlivé na zmeny ekonomického cyklu. V niektorých obdobiach to je výhoda (možná rýchla expanzia) avšak v období recesie to prispieva k jej väčšiemu prehĺbeniu.
- Najvýznamnejšími faktormi zvyšujúcimi citlivosť slovenskej ekonomiky sú však veľká otvorenosť a vysoký podiel exportu, ako aj vysoký podiel priemyslu, ktorý je navyše málo diverzifikovaný.

1.3.2 Vysoký podiel exportu na úkor domáceho dopytu

Slovenská ekonomika vzhľadom na svoju exportnú orientáciu, ako aj dovoznú náročnosť bola vždy veľmi citlivá na vývoj vonkajšieho prostredia. Závislosť Slovenska od vývoja v zahraničí sa ešte viac zvýraznila počas nedávnej krízy, keďže upadnutie Slovenska do recesie a taktiež aj vymanenie sa z nej bola hlavne funkciou ekonomického vývoja v zahraničí. Vývoj interných faktorov, čiže hlavne domáceho dopytu hral pri ovplyvňovaní vývoja našej ekonomiky v čase krízy len sekundárnu rolu.¹¹ Vzhľadom na teritoriálnu štruktúru exportu boli pre vývoj slovenskej ekonomiky najdôležitejšie vplyvy z eurozóny, hlavne z Nemecka.

Slovenská ekonomika je veľmi otvorená s pomerne malým vnútorným trhom. To spôsobuje že je mimoriadne citlivá na externé šoky. Miera otvorenosti, ktorá sa vyjadruje ako pomer súčtu importu a exportu k HDP, dosahuje na Slovensku až 186 %. V Európskej únii majú otvorenejšiu ekonomiku len Luxembursko, Malta a Írsko. V prípade veľmi otvorených ekonomík sa pokles exportu prenáša aj do odvetví, ktoré nie sú orientované na

¹¹MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9 str. 72

export a cez negatívne vplyvy na zamestnanosť, dane a mzdy sa prenáša aj na všetky zložky domáceho dopytu.¹² Vysoká otvorenosť má však aj svoje výhody, keďže umožňuje ekonomike rásť aj v časoch slabého domáceho dopytu a to za predpokladu dostatočne silného zahraničného dopytu.

Krajina, ktorej teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu ako aj exportné produkty nie sú dostatočne diverzifikované je vo väčšej miere ohrozovaná dopadmi negatívnych dopytových šokov v zahraničí. A práve Slovensko je krajina, ktorá má v oblasti diverzifikácie exportu značné rezervy.¹³ V roku 2012 až 55 percent slovenského exportu tvorili stroje a zariadenia a v rámci nich automobily takmer polovicu. Táto skupina komodít navyše reaguje na ekonomický cyklus veľmi citlivo, keďže sú to tovary dlhodobej spotreby, takže ich predaj v dobrých časoch prudko rastie a v zlých klesá, čo robí slovenskú ekonomiku ešte citlivejšou. Služby tvoria len 8 % exportu SR, čo je najmenej s pomedzi krajín V4.

Až 84 percent slovenského exportu smerovalo v roku 2012 do krajín Európskej únie, čo indikuje vysokú závislosť slovenskej ekonomiky od dopytu v krajinách, v ktorých je v súčasnosti koniec krízy v nedohľadne. Táto vysoká závislosť od dopytu v štátoch EÚ zdôrazňuje potrebu vyššej teritoriálnej diverzifikácie zahraničného obchodu Slovenska a intenzívnejšiu orientáciu vývozu na krajiny, ktoré nie sú členmi Únie. V poslednej dobe však hlavne automobilky začali prenikať na trhy Ázie a Ruska. Do Číny smerovalo v roku 2011 až 14,9 % exportu automobilov Slovenska, čo bolo v tejto kategórii najviac s pomedzi všetkých krajín. Pritom v roku 2008 sa do Číny vyvážali len 4 % produkcie automobilov. Avšak posilnenie teritoriálnej diverzifikácie exportu v tomto prípade znamená oslabenie produkčnej diverzifikácie.

Ak by Slovensko chcelo znížiť závislosť svojej ekonomiky a hlavne exportu od ekonomického cyklu malo by zvýšiť teritoriálnu ako aj produktovú diverzifikáciu exportu, alebo posilniť domáci dopyt.¹⁴

¹²OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1 str. 66

¹³MORVAY, K. a kol. 2013. *Pohľad na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-217-2 str. 137-150

¹⁴MORVAY, K. a kol. 2013. *Pohľad na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-217-2 str. 150

1.3.3 Vysoký podiel priemyslu na úkor služieb

Recesia vo svetovej ekonomike ako hlavný pôvodca vzniku recesie v slovenskej ekonomike pôsobí s väčšou silou v odvetviach, ktoré sú vo vyššej miere zapojené do exportu. To je jeden z hlavných dôvodov prečo spracovateľský priemysel, ktorého podiel na celkovom vývoze tovarov Slovenska je až vyše 90 percent zaznamenal oveľa vyšší pokles pridanej hodnoty ako odvetvia služieb prípadne stavebníctvo, ktoré sú zamerané prevažne na domáci dopyt.¹⁵

Ďalším dôvodom výrazného prepadu odvetvia priemyslu je, že na rozdiel od ostatných odvetví produkuje prevažne predmety dlhodobej spotreby, ktoré nie sú pre uspokojovanie základných ľudských potrieb najdôležitejšie a ktorých nákup je v prípade nepriaznivej finančnej situácie možné odložiť do budúcnosti. To spôsobuje, že v prípade krízy dopyt po týchto tovaroch veľmi prudko klesá a naopak v prípade priaznivých podmienok prudko rastie.¹⁶

Citlivosť slovenského hospodárstva na ekonomický cyklus je teda znásobená tým, že Slovensko má v rámci EÚ druhý najvyšší podiel priemyslu na hrubej pridanej hodnote, vyšší má už len Česká republika.¹⁷ Navyše, hlavné odvetvia v rámci priemyslu sú u nás výroba automobilov, výroba kovov a kovových konštrukcií, výroba výrobkov z gumy a plastu a výroba počítačových elektronických a optických výrobkov, teda odvetia ktoré produkujú takmer výlučne statky dlhodobej spotreby.¹⁸ V Slovenskej republike je taktiež priemysel charakteristický tým, že väčšina jeho produkcie je závislá len od niekoľkých podnikov, čo je v prípade recesie jej ďalšou slabinou.¹⁹

¹⁵MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9 str. 10

¹⁶SYNEK, M. a kol. 2002. *Podniková ekonomika*. Praha : C.H.Beck, 2002. ISBN 80-7179-736-7 str. 92

¹⁷DUJAVA, D. 2010, *Komparácia štruktúry ekonomiky SR a EÚ 15*. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISSN 1337-5598 str. 20

¹⁸GABRIELOVÁ, H. 2012. *Štruktúra slovenskej ekonomiky pred a po recesii*. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2012. ISSN 1337-5598 str. 11

¹⁹MORVAY, K. a kol. 2005. *Transformácia ekonomiky: skúsenosti Slovenska*. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 2005. ISBN 80-7144-143-0 str. 237

Celkový podiel priemyselných odvetví na Slovensku je až 30 % kým v EÚ 15 je to len 20 %. ²⁰ Naopak oproti Európskej únii sú u nás značne poddimenzované odvetvia činnosti v oblasti nehnuteľností, prenájom a obchodné činnosti, finančné sprostredkovanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc a školstvo, teda odvetvia sú vzhľadom na charakter služieb, ktoré poskytujú necyklické, prípadne výrazne menej citlivé ako priemyselná výroba.

²⁰DUJAVA, D. 2010, *Komparácia štruktúry ekonomiky SR a EÚ 15*. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISSN 1337-5598 str. 21

2 Ciel' a metodika práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je určiť mieru citlivosti slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus pomocou jej štrukturálnej analýzy, najmä z hľadiska dopadu hospodárskej krízy, ako aj porovnanie týchto výsledkov s ostatnými krajinami Európskej únie.

Pre dosiahnutie tohto cieľa sme si stanovili čiastkové ciele:

- Analyzovať citlivosť jednotlivých odvetví, inštitucionálnych sektorov a zložiek konečného dopytu na úrovni Európskej únie a Slovenska, ako aj identifikovať dôvody tejto citlivosti
- Analyzovať citlivosť odvetvovej štruktúry Slovenska, a jej porovnanie s krajinami EÚ
- Identifikovať odvetvia, ktoré najviac ovplyvňujú vývoj hrubej pridanej hodnoty na Slovensku a v EÚ
- Analyzovať citlivosť štruktúry inštitucionálnych sektorov Slovenska a krajín EÚ
- Analyzovať citlivosť štruktúry konečných zložiek dopytu Slovenska a krajín EÚ

Pre potrebu naplnenia hlavného cieľa bolo potrebné použiť niekoľko metód. V prípravnej fáze sme použili literárnu metódu. Výrazne sme sa opierali o knižné publikácie a vo veľkej miere sme pracovali aj s výsledkami odbornej a vedeckej štúdie Ekonomického ústavu SAV, ako aj s inými internetovými zdrojmi. V praktickej sme časti najskôr zozbierali informácie, ktoré sme následne spracovali, analyzovali a doplnili logickými vysvetleniami. Pri zostrojovaní grafov sme použili údaje s Eurostatu, ktoré sme spracovali v programe Microsoft Excel.

V bakalárskej práci sme využili tieto štandardné metódy:

- Analýza informácií o spracúvanej problematike
- Grafická prezentácia dát
- Zovšeobecnenie a komparácia získaných poznatkov

3 Výsledky práce

V tejto práci sme analyzovali citlivosť Slovenskej ekonomiky na ekonomický cyklus na základe štruktúry odvetví, sektorov a zložiek konečného dopytu. Postupovali sme tak, že najskôr sme analyzovali citlivosť jednotlivých odvetví a sektorov a na základe tejto analýzy sme porovnávali citlivosť štruktúry slovenskej ekonomiky so štruktúrou jednotlivých štátov Európskej únie.

3.1 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa odvetvovej štruktúry

Z hľadiska dopadu ekonomickej krízy na ekonomiku je dôležitá odvetvová štruktúra ekonomiky. Tá vyjadruje podiel jednotlivých odvetví na celkovej ekonomike daného štátu. V práci sme používali klasifikáciu odvetví podľa SK NACE

Tabuľka 1: Odvetvová štruktúra podľa SK NACE

sekcia	SK NACE rev. 2
A	Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov
B	Ťažba a dobývanie
C	Priemyselná výroba
D	Dodávky elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu
E	Dodávky vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov
F	Stavebníctvo
G	Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov
H	Doprava a skladovanie
I	Ubytovacie a stravovacie služby
J	Informácie a komunikácia
K	Finančné a poisťovacie činnosti
L	Činnosti v oblasti nehnuteľností
M	Odborné vedecké a technické činnosti
N	Administratívne a podporné služby
O	Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie
P	Vzdelávanie
Q	Zdravotníctvo a sociálna pomoc
R	Umenie, zábava a rekreácia
S	Ostatné činnosti
T	Činnosti domácností ako zamestnávateľov, nediferencované činnosti v domácnostiach produkujúce tovary a služby pre vlastné použitie
U	Činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení

Zdroj: Štatistický úrad SR;

<http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_200/Klasifikacie/Nariadenie_NACE.pdf>

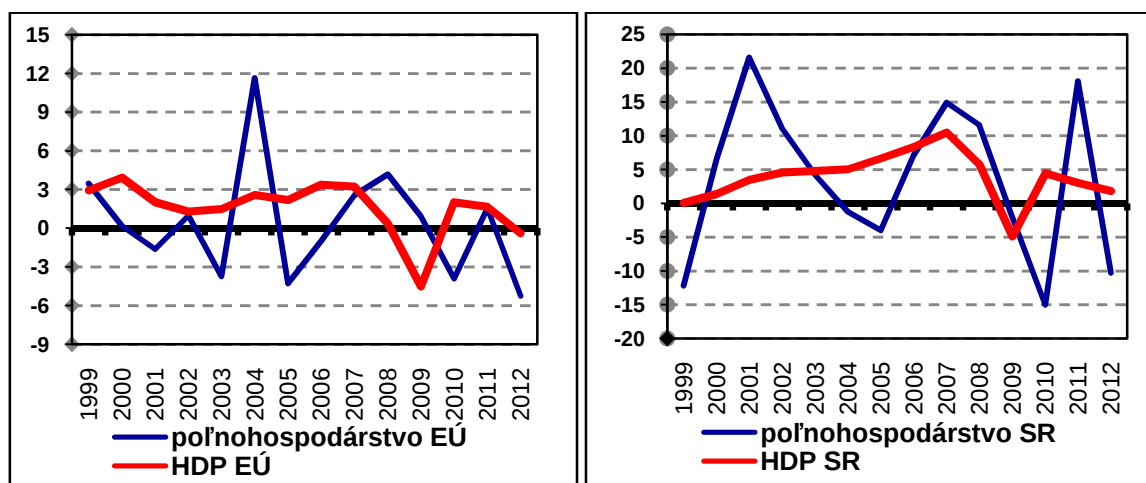
Vývoj v jednotlivých odvetviach sme skúmali na základe vývoja ich pridanej hodnoty. Súčet pridaných hodnôt všetkých odvetví tvorí hrubú pridanú hodnotu danej ekonomiky. Hrubá pridaná hodnota je definovaná ako produkcia ocenená v základných cenách mínus medzispotreba ocenená v kúpnych cenách.²¹ Tvoria ju odmeny zamestnancov, hrubý prevádzkový prebytok a hrubý zmiešaný dôchodok.

Mieru závislosti jednotlivých odvetví od ekonomického cyklu odvetví sme zisťovali graficky, ako aj pomocou korelačných koeficientov, ktorými sme počítali mieru závislosti medzi vývojom pridanej hodnoty jednotlivých odvetví a vývojom HDP.

Citlivosť odvetví sme skúmali na dvoch úrovniach – na úrovni Európskej únie a na úrovni Slovenska. Keďže na Slovensku môžu byť mnohé odvetvia ovplyvnené špecifickými faktormi, ktoré nemajú súvis s ekonomickým cyklom, citlivosť jednotlivých odvetví sme určovali najmä na základe vývoja na úrovni EÚ. Týmto špecifickými faktormi sú napríklad štrukturálne zmeny v slovenskej ekonomike a jej transformácia, politický cyklus a politické rozhodnutia ako napríklad deregulácia cien energií, príchod veľkých investorov a rozširovanie ich výrobných kapacít, ktoré prudko zvýšili rast pridanej hodnoty odvetvia, keďže Slovensko je podstatne menšia ekonomika ako Európska únia a mnohé iné, ktoré sú charakterizované v ďalšej časti.

3.1.1 Charakteristika vývoja jednotlivých odvetví

Graf 1: Citlivosť odvetvia Poľnohospodárstvo

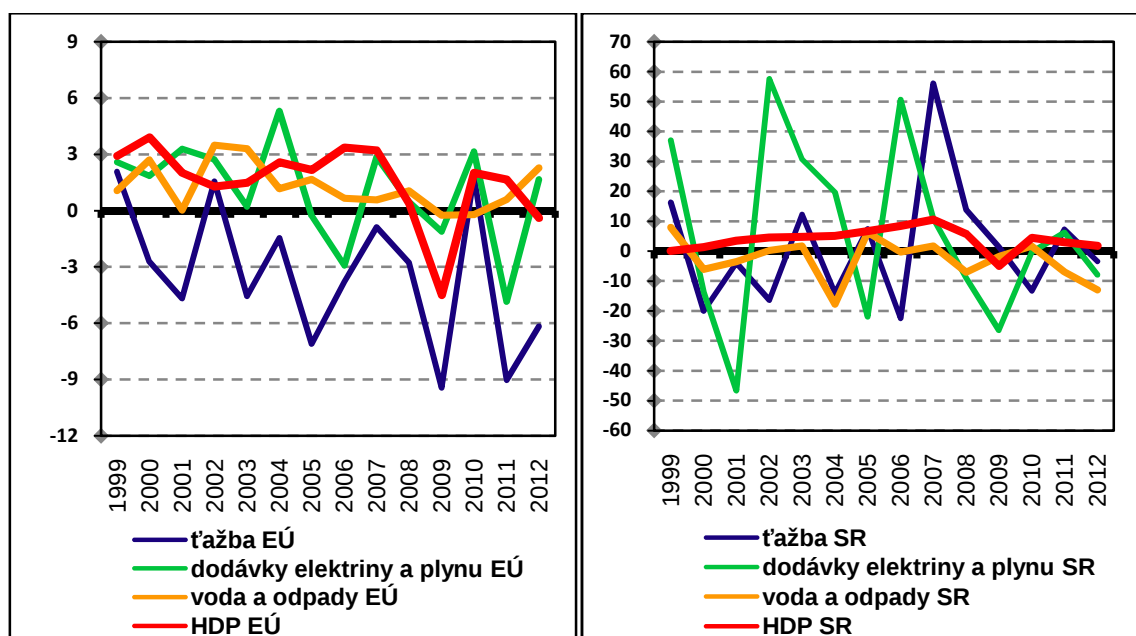

Zdroj: Eurostat

²¹KRAFT, J. a kol. 2011. *Východiska z krize: cesty zmírňení negativních efektů hospodářské krize v ČR* : Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-787-1 str. 41

Odvetvie poľnohospodárstva možno definovať ako necyklické odvetvie. Je to preto, lebo poľnohospodárske produkty majú nízku elasticitu a sú nevyhnutnou súčasťou každodenného života. Poľnohospodárstvo je ovplyvňované hlavne prírodnými faktormi, počasím a úrodou. Prudký, skoro až 12 percentný nárast pridanej hodnoty v EÚ v roku 2004 bol spôsobený dobrou úrodou po predchádzajúcom neúrodnom roku 2003. Takisto 15 percentný prepád pridanej hodnoty v roku 2010 na Slovensku spôsobila hlavne neúroda a povodne.²² Ďalším faktorom, ktorý má vplyv na pridanú hodnotu v poľnohospodárstve je vývoj cien poľnohospodárskych komodít a produktov, ktorých nárast prerozdeľuje zdroje v prospech poľnohospodárskych producentov a teda zvyšuje ich zisky²³.

Graf 2: Citlivosť odvetví Ťažba a dobývanie, Energetika, Dodávky vody a odpadové hospodárstvo

Zdroj: Eurostat

Odvetvia v Grafe 2 sú tiež necyklické. Je to dané hlavne nízkou elasticitou statkov, ktoré tieto odvetvia produkujú a distribuujú. Avšak hlavne dodávky elektriny, plynu a vody, ale aj ťažba sú veľmi naviazané na priemyselnú výrobu, zvlášť na Slovensku. Podľa OECD Slovensko patrí medzi 4 ekonomiky s najvyšším podielom energeticky náročných odvetví na celkovej pridanej hodnote. Za energeticky náročné odvetvia sú

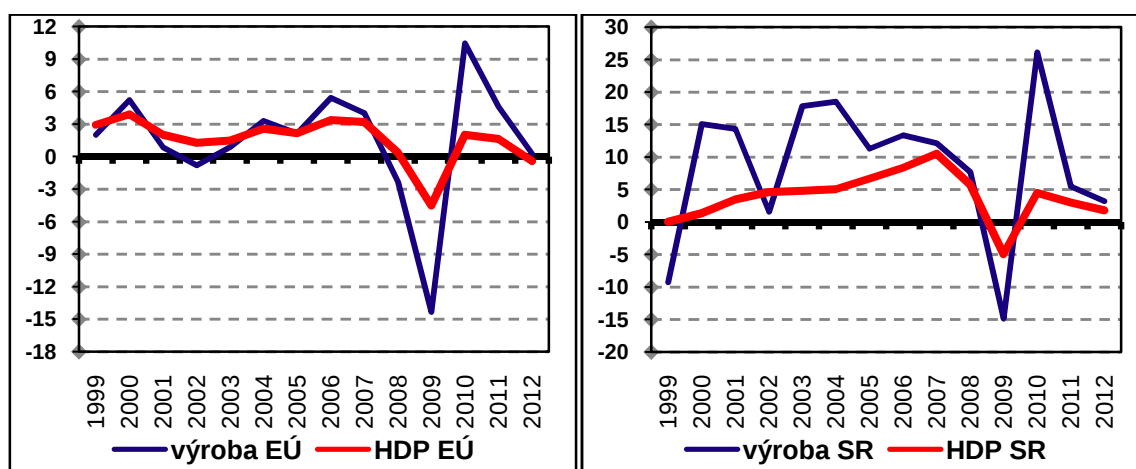
²²MORVAY, K. a kol. 2011. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2010 a výhľad do roku 2012*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2011. ISBN 978-80-7144-184-7 str. 31

²³OKÁLI, I. a kol. 2008. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2007*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2008. ISBN 978-80-7144-163-2 str. 65

považované: výroba papiera, tlač, výroba chemikálií a chemických produktov, výroba koksu a rafinovaných ropných produktov, výroba gumy a plastov, výroba nekovových a minerálnych výrobkov a výroba kovov, čiže odvetvia, ktoré sú veľmi závislé od ekonomického cyklu.²⁴ Dodávky plynu sú závislé hlavne od klimatických podmienok, (počas teplejšej zimy menšia spotreba plynu) a vývoj v odvetví ťažba závisí aj od cien ťažobných komodít na svetových trhoch.

Vývoj pridanej hodnoty v odvetví ťažba má v EÚ klesajúcu tendenciu. Je to spôsobené hlavne štrukturálnymi zmenami, ako aj neochotou členských štátov EÚ otvárať nové ťažiská a ničiť si tak životné prostredie. Na Slovensku bol v roku 2009 prepád odvetvia dodávky elektriny a plynu spôsobený nielen globálnou ekonomickou krízou, ale aj plynovou krízou, ktorá ovplyvnila ekonomické výsledky podnikov aj v iných výrobných odvetviach.²⁵ Naopak v tomto odvetví v roku 2002 na Slovensku nastala deregulácia cien plynu (nárast o 32%) a elektriny (nárast o 20%), čo bolo jedným z dôvodov až 57 percentného nárastu pridanej hodnoty v spomínanom roku.²⁶

Graf 3: Citlivosť odvetvia Priemyselná výroba

Zdroj: Eurostat

Ako vidieť z Grafu 4 toto odvetvie reaguje veľmi citlivo na ekonomický cyklus. Počas hospodárskej krízy v roku 2009 zaznamenalo v EÚ až vyše 14 percentný pokles a

²⁴MORVAY, K. a kol. 2011. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2010 a výhľad do roku 2012*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2011. ISBN 978-80-7144-184-7 str. 38

²⁵OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1 str.33

²⁶OKÁLI, I. a kol. 2003. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2002*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2003. ISBN 80 – 7144 – 128 – 7 str. 43

výška jeho pridanej hodnoty stále nedosahuje úrovne z predkrízových rokov. Toto odvetvie je veľmi agregované, čo znamená, že zahŕňa veľa druhov výrob s rôznou citlivosťou na ekonomický cyklus, preto si vyžaduje analýzu jednotlivých jeho divízií.

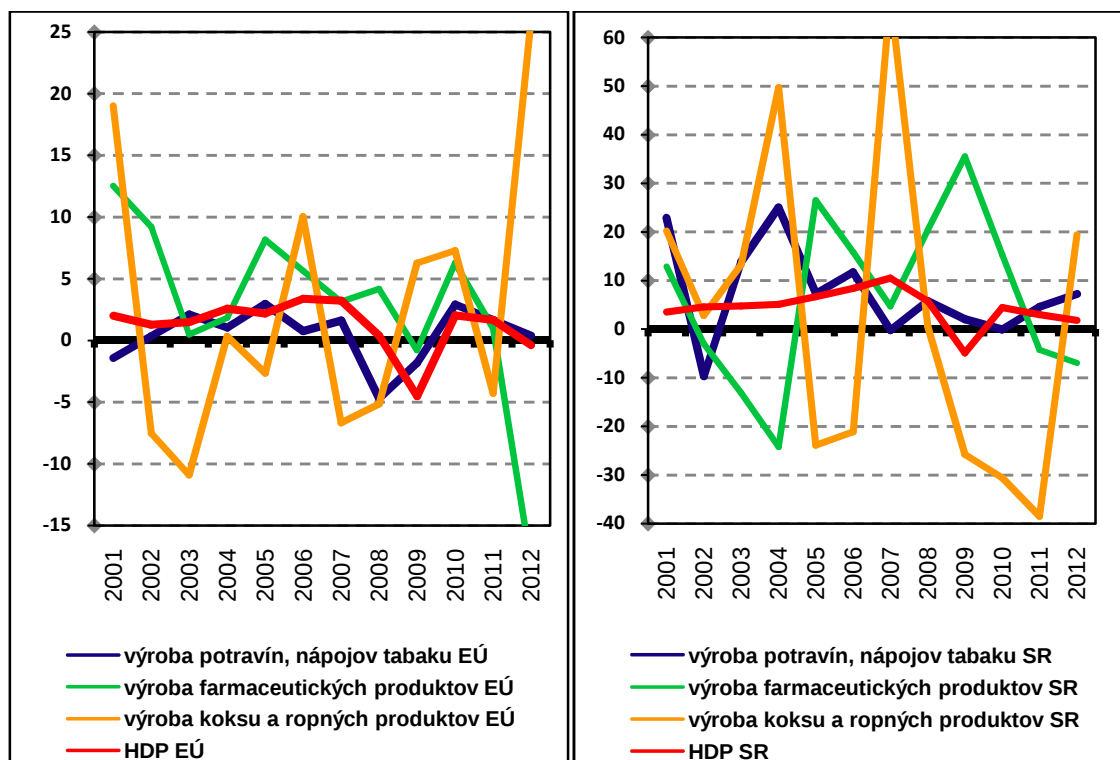
Tabuľka 2: Rozdelenie sekcie C – Priemyselná výroba na jednotlivé divízie podľa SK NACE rev.2

C10, C11, C12	Výroba potravín, výroba nápojov, výroba tabakových výrobkov
C13, C14, C15	Výroba textilu, výroba odevov, výroba kože a kožených výrobkov
C16, C17, C18	Spracovanie dreva a výrobkov z dreva a korku okrem nábytku; výroba predmetov zo slamy a prúteného materiálu, výroba papiera a papierových výrobkov, tlač a reprodukcia záznamových médií
C19	Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov
C20	Výroba chemikálií a chemických produktov
C21	Výroba základných farmaceutických výrobkov a výroba prípravkov
C22, C23	Výroba výrobkov z gumy a plastu, výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov
C24, C25	Výroba a spracovanie kovov, výroba kovových konštrukcií, okrem strojov a zariadení
C26	Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov
C27	Výroba elektrických zariadení
C28	Výroba strojov a zariadení i.n.
C29	Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov
C30	Výroba ostatných dopravných prostriedkov
C31, C32, C33	Výroba nábytku, iná výroba, oprava a inštalácia strojov a prístrojov

Zdroj: Štatistický úrad

SR; voľne prístupná: <http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_200/Klasifikacie/Nariadenie_NACE.pdf>

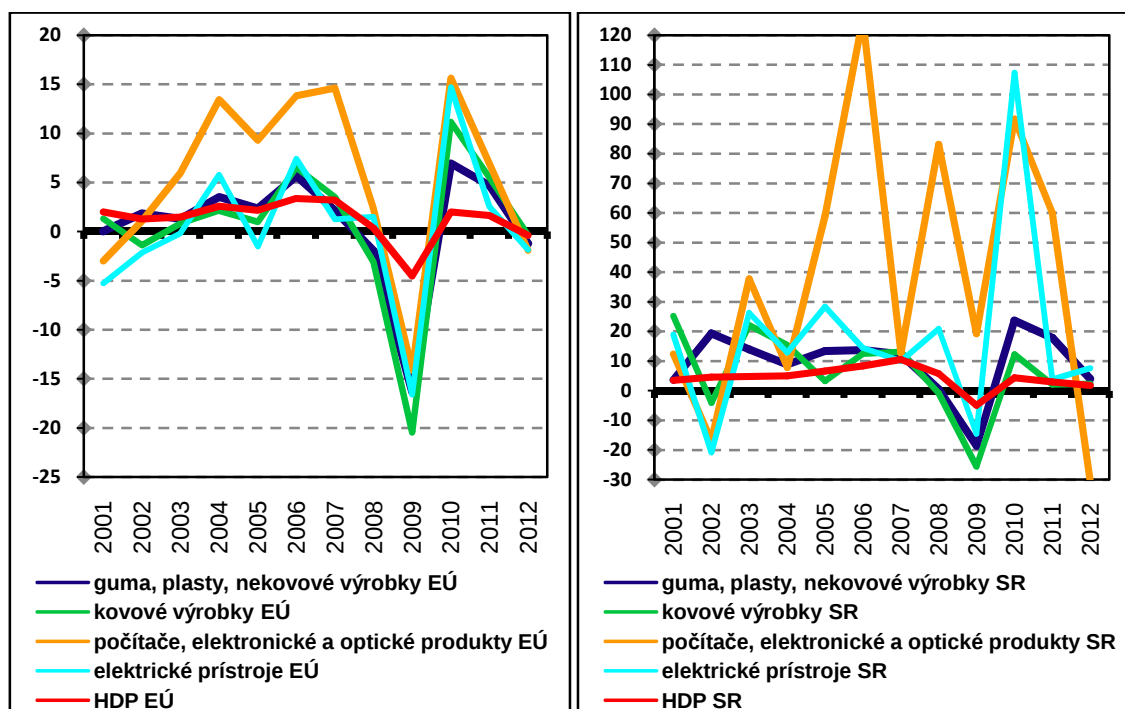
Graf 4: Citlivosť odvetví Výroba potravín, nápojov a tabaku, Výroba farmaceutických výrobkov, Výroba koksu a ropných produktov

Zdroj: Eurostat

Odvetvie výroba potravín nápojov a tabaku, ako aj výroba koksu a rafinovaných ropných produktov nie sú na ekonomický cyklus výrazne citlivé. Je to dané hlavne nízkou elasticitou ich produktov ako aj tým, že ich produkcia je nevyhnutnou súčasťou každodenného života. Výroba farmaceutických produktov je taktiež necyklická. Trend dlhodobého rastu tohto odvetvia je zapríčinený demografickými zmenami a zvyšovaním podielu populácie v poproduktívnom veku.

Graf 5: Citlivosť odvetví Výroba výrobkov z gumen, plastu a nekovových výrobkov, Výroba kovových výrobkov, Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov, Výroba elektrických zariadení

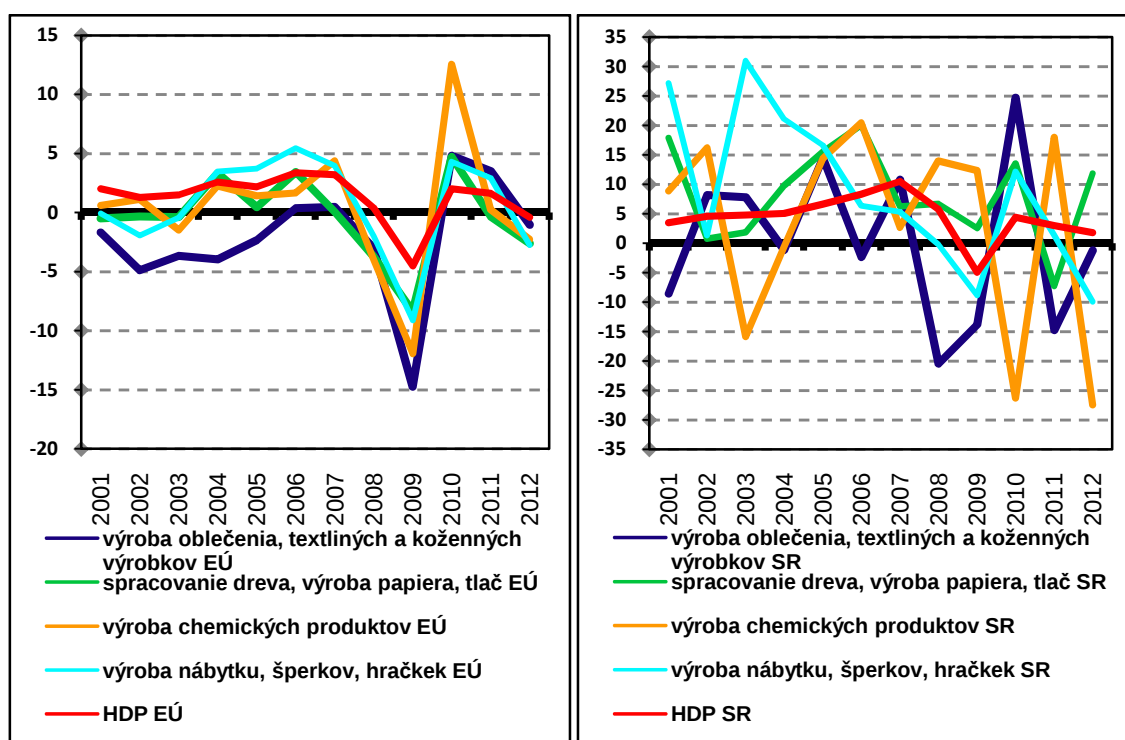
Zdroj: Eurostat

Odvetvia v Grafe 5 sú veľmi citlivé na výkyvy ekonomického cyklu. Zapríčiňuje to vysoká elasticita statkov, ktoré vyrábajú a v prípade výroby gumen, plastov, nekovových a kovových výrobkov vysoká elasticita produktov, pri výrobe ktorých ich produkcia smeruje do medzispotreby. To znamená, že by mali na ekonomický cyklus reagovať s miernym oneskorením. Ďalej je výkon týchto odvetví, ale predovšetkým výroby elektronických a elektrických zariadení závislý od ich exportu do zahraničia. Len samotné televízne prijímače tvoria v súčasnosti 10% exportu Slovenska a telekomunikačné zariadenia 3,5%²⁷ a kríza na Slovensku sa prejavila hlavne v odvetviach orientovaných predovšetkým na export. V Európskej únii v roku 2009 pridaná hodnota týchto odvetví prudko klesala, pretože ich produkcia je závislá od investičného cyklu odberateľov, ktorý v čase krízy stagnoval. Vzhľadom na to, že tieto investične a technicky náročné odvetvia patria z dlhodobej perspektívy rozvoja priemyslu ku kľúčovým (hlavne výroba elektronických a elektrických zariadení), dokázali sa veľmi rýchlo vrátiť na predkrízovú

²⁷MORVAY, K. a kol. 2013. *Pohľad na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-217-2 str. 159

úroveň²⁸. Veľmi nerovnomerný, prudký, niekedy až vyše 100 percentný nárast výroby počítačových, elektronických a optických výrobkov na Slovensku bol spôsobený hlavne príchodom investorov ako sú Samsung, Sony, AU Optronics a rozširovaním ich výrobných kapacít.

Graf 6: Citlivosť odvetví Výroba oblečenia, textilných a kožených výrobkov, Spracovanie dreva, výroba papiera, tlač, Výroba chemických produktov, Výroba nábytku, šperkov, hračiek

Zdroj: Eurostat

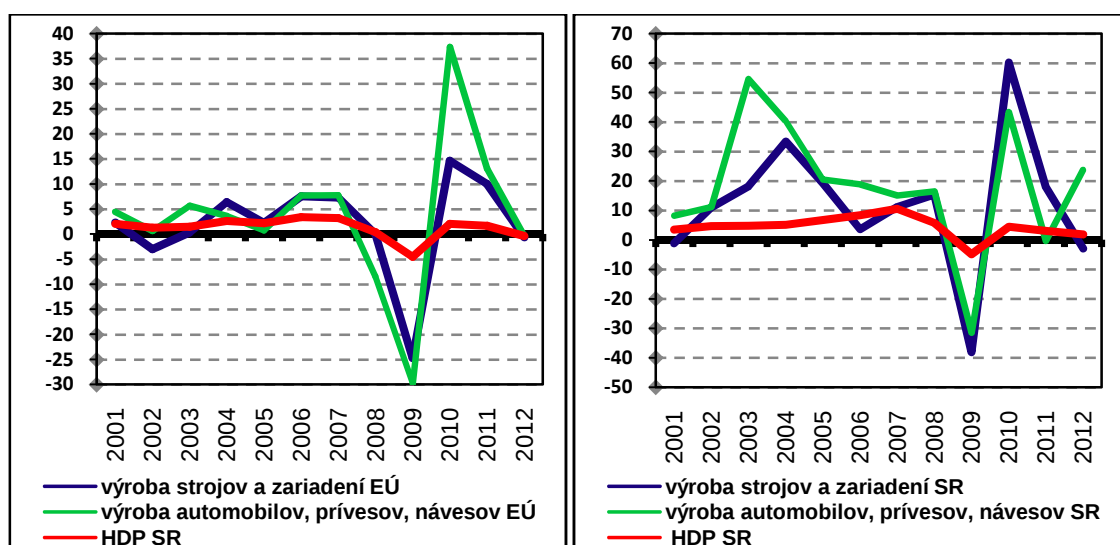
Výroba oblečenia, textilných a kožených výrobkov a spracovanie dreva, výroba papiera a tlač sú na ekonomický cyklus citlivé. V období recesie ľudia ešte vo väčšej miere preferujú lacnejšie textilné výrobky hlavne z Ázie, čo spôsobilo v EÚ v roku 2009 takmer až 15 percentný prepád. Navyše vývoj v tomto odvetví má v dôsledku silnej ázijskej konkurencie takmer sústavne klesajúci charakter a jeho podiel na HDP každý rok znižuje. Spracovanie dreva produkuje výrobky hlavne do medzis potreby, čo spôsobuje, že kríza sa

²⁸FIFEKOVÁ, E.- NEMCOVÁ, E. 2013. *Hospodárska kríza a štrukturálna adaptácia priemyslu EÚ – výzvy a obmedzenia*. Voľne prístupné na

<http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/prognosticke_prace/2013/clanok_2_2013_Fifekova_Nemcova.pdf> str. 25

v ňom prejaví s určitým časovým oneskorením ²⁹. Výroba chemikálií a chemických produktov je veľmi citlivá na ekonomický cyklus. Je to spôsobené tým, že jej produkcia smeruje hlavne do medzispotreby ostatných odvetví, ktoré sú vo väčšine prípadov cyklické. Výroba nábytku je citlivá na ekonomický cyklus z dôvodu vyššej elasticity produktov a v prípade nepriaznivej ekonomickej situácii domácnosti, je možnosť odložiť kúpu výrobkov dlhodobej spotreby na neskôr.

Graf 7: Citlivosť odvetví Výroba strojov a zariadení, Výroba automobilov, prívesov a návesov

Zdroj: Eurostat

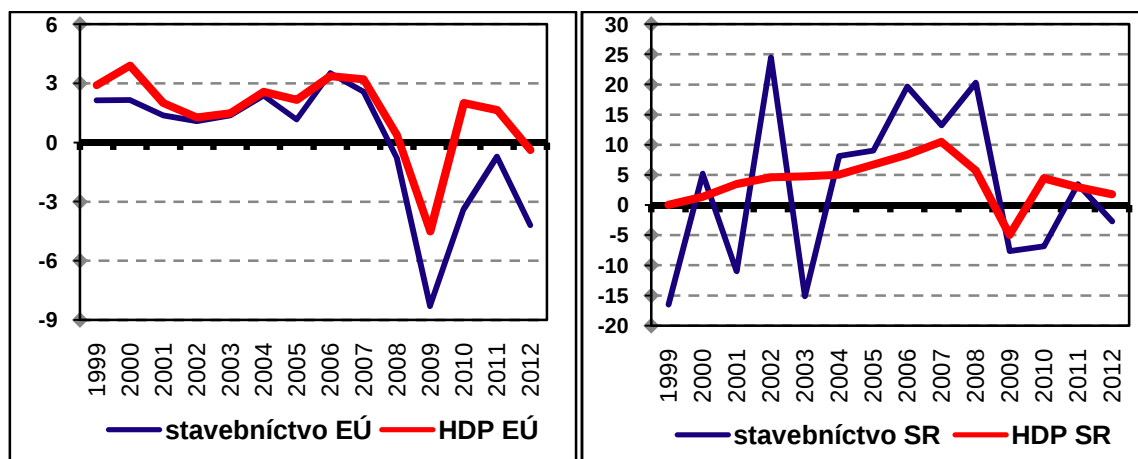
Stroje majú väčšinou povahu investičných statkov. Investície reagujú na cyklus veľmi citlivo, preto je aj toto odvetvie cyklické. Spolu s výrobou automobilov zaznamenalo toto odvetvie v EÚ v roku 2009 najväčší pokles so všetkých odvetví – až 25%. Výroba automobilov bola na tom ešte horšie keď klesla až o takmer 30%, avšak hneď v nasledujúcom roku sa jej podarilo dosahovať takmer tak vysokú pridanú hodnotu, ako v predkrízovom období. K tomuto rýchlemu uzdraveniu z krízy však prispeli v značnej miere vládne protikrízové opatrenia ako je napríklad šrotovné. Na Slovensku, kde je výroba automobilov kľúčovým odvetvím, počas krízy zaznamenala podobný vývoj ako v EÚ. Prudký nárast v predkrízových rokoch bol spôsobený príchodom automobiliek Kia

²⁹FIFEKOVÁ, E.- NEMCOVÁ, E. 2013. *Hospodárska kríza a štrukturálna adaptácia priemyslu EÚ – výzvy a obmedzenia*. Voľne prístupné na

<http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/prognosticke_prace/2013/clanok_2_2013_Fifekova_Nemcova.pdf> str. 25

a PSA Peugeot, ako aj rozširovaním výroby Volkswagenu. V roku 2012 keď v EÚ toto odvetvie zaznamenávalo opäť ďalšiu recesiu, na Slovensku sa jej úspešne vyhlo vďaka rozšíreniu výroby Volkswagenu ako aj expanzii slovenských automobiliek na nové trhy (VW - Čína, Kia – Rusko) a tiež reorientácii výroby na špičkové menšie automobily.³⁰

Graf 8: Citlivosť odvetvia Stavebníctvo

Zdroj: Eurostat

Stavebníctvo reaguje na ekonomický cyklus veľmi citlivo. Je to spôsobené hlavne investičnou povahou jeho produkcie. Stavebníctvo reaguje na ekonomický cyklus až s určitým oneskorením, čo je spôsobené dostavbou zákaziek z predchádzajúcich období, ktoré museli byť dokončené. Na Slovensku trvalo toto oneskorenie dva kvartály, keďže v roku 2008 stavebníctvo dosahovalo druhý najvyšší, vyše 20 percentný, rast za sledované obdobie. Začalo klesať až v prvom kvartáli roku 2009, zatiaľ čo priemysel už v treťom kvartáli 2008.³¹ Rozsah krízy v stavebníctve zväčšovali aj iné faktory. Jedným z nich bola realitná bublina, ktorá pred krízou zvyšovala ceny nehnuteľností a teda aj hodnotu produkcie stavebníctva³². Dôvodom prečo pridaná hodnota v stavebníctve stále klesá aj v pokrízových rokoch je aj fakt, že kvôli konsolidácii verejných financií trpí nedostatkom verejných zákaziek.³³

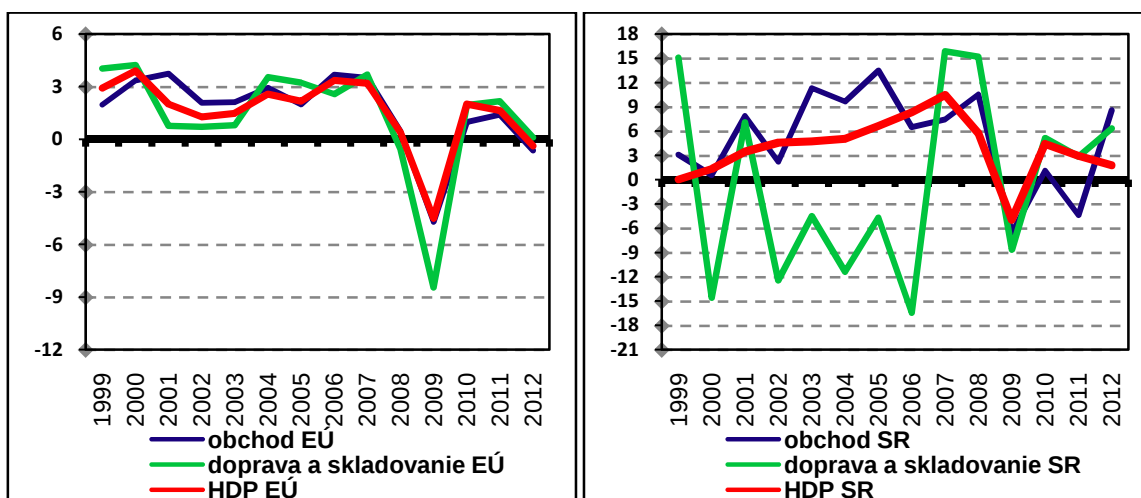
³⁰MORVAY, K. a kol. 2013. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2012 a výhľad do roku 2014*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-208-0 str. 113

³¹OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1 str. 18

³²MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9 str. 10

³³MORVAY, K. a kol. 2012. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2011 a výhľad do roku 2013*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2012. ISBN 978-80-7144-196-0 str. 34

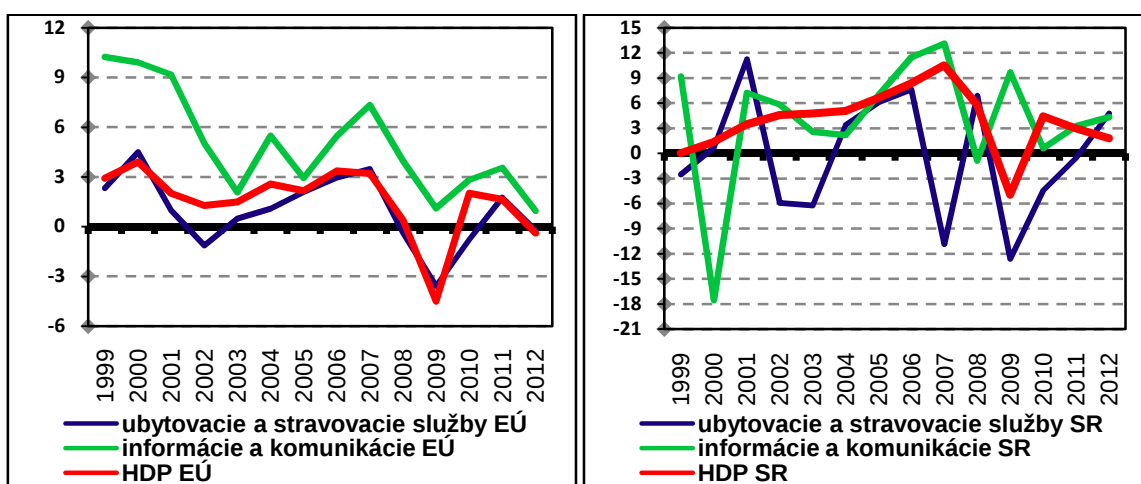
Graf 9: Citlivosť odvetví Veľkoobchod a maloobchod, Doprava a skladovanie

Zdroj: Eurostat

Obe tieto odvetvia sú citlivé na ekonomický cyklus a vyvíjajú sa takmer identicky ako HDP. Obchod má veľmi silné väzby na priemyselnú výrobu, keďže sprostredkováva predaj produktov prevažne priemyselnej výroby. Takisto ako obchod aj doprava a skladovanie je veľmi naviazaná na priemyselnú výrobu.³⁴ Na rozdiel od priemyslu sa recesia v sektore služieb prejavila miernejšie, avšak práve tieto 2 odvetvia služieb sú charakteristické svojimi silným väzbami na priemysel, čím je spôsobená ich citlivosť na ekonomický cyklus.

Graf 10: Citlivosť odvetví Ubytovacie a stravovacie služby, Informácie a komunikácia

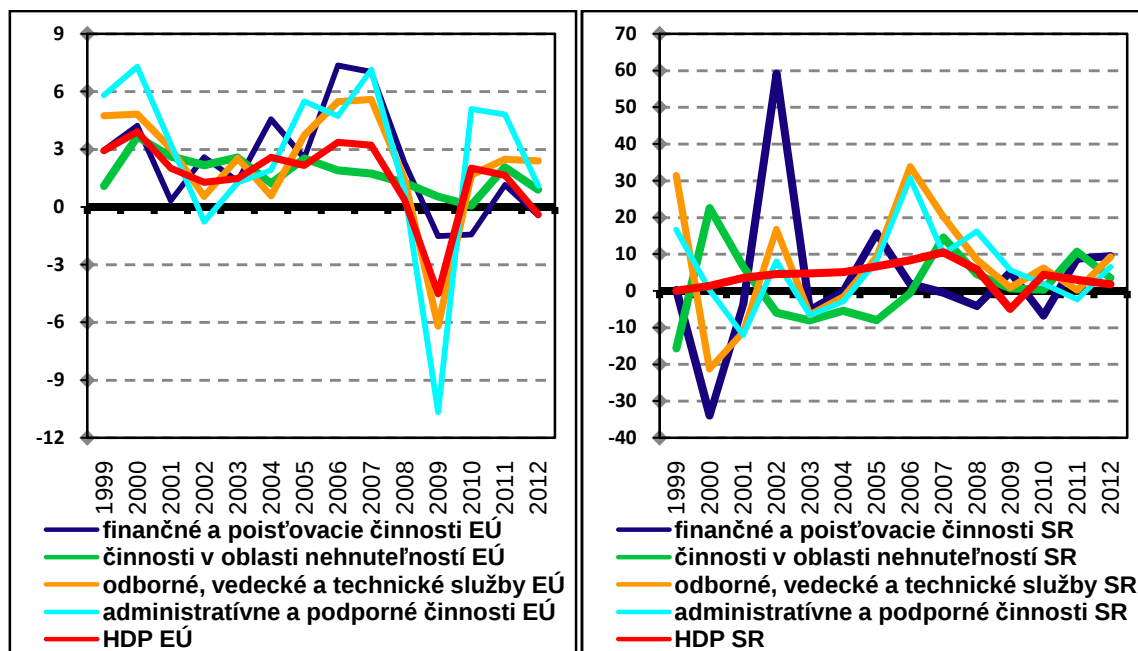

Zdroj: Eurostat

³⁴MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9 str. 20

Informácie a komunikácia sú mierne citlivé na ekonomický cyklus. Kríza v roku 2009 spomalila tempo rastu tohto odvetvia, ale aj napriek tomu si počas prepadu HDP v EÚ udržalo mierny rast. Informácie a komunikácia si udržiavajú konštantný rast počas posledných 15 rokov hlavne vďaka rozvoju telekomunikácii a internetu. Na Slovensku v roku 2009 toto odvetvie dosahovalo rast takmer až 10%, čo mohlo byť spôsobené elektronizáciou a informatizáciou služieb verejnej správy. Vývoj odvetvia ubytovacie a stravovacie služby je závislý od ekonomického cyklu. Ubytovanie v hoteloch a stravovanie v reštauráciách sú služby, ktoré majú pomerne vysokú elasticitu a v prípade krízy sa dajú nahradiť lacnejšími substitútmi. Ubytovacie a stravovacie služby sú ovplyvňované aj klimatickými vplyvmi, či už je to lyžiarska sezóna v zime, alebo dovolenková, prípadne turistická sezóna v lete.

Graf 11: Citlivosť odvetví Finančné a poisťovacie činnosti, Činnosti v oblasti nehnuteľností, Odborné vedecké a technické činnosti, Administratívne a podporné služby

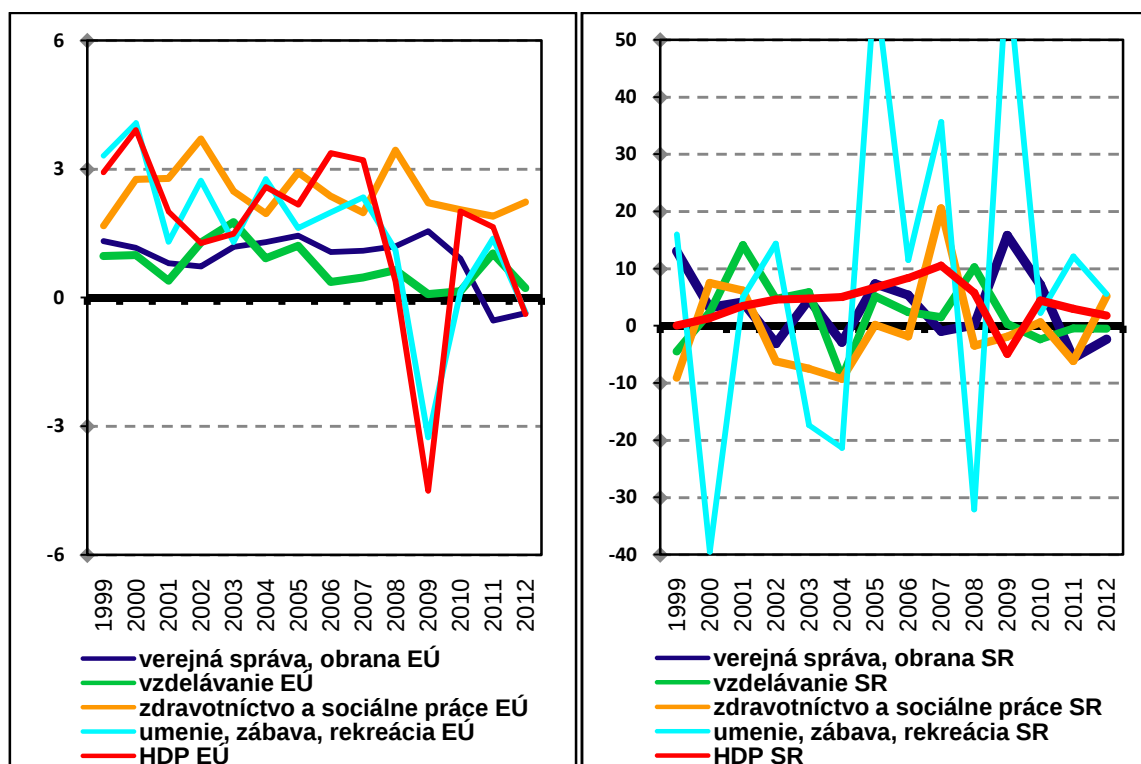

Zdroj: Eurostat

Finančné a poisťovacie činnosti sú okrem ekonomického cyklu závislé aj od úrokovej miery. Čím je úroková miera nižšia, tým je vyšší záujem o úvery, alebo nákupy na lízing či už zo strany domácností alebo podnikov. Činnosti v oblasti nehnuteľností je odvetvie, ktoré je mierne závislé od ekonomického cyklu. Jeho približne dvoj percentný konštantný rast v období od roku 2000 do roku 2007 bol mierne ovplyvnený realitou

bublinou, ktorá zvyšovala ceny nehnuteľností a realít. Odborné a technické činnosti ako aj administratívne a podporné služby sú tiež citlivé na ekonomický cyklus.

Graf 12: Citlivosť odvetví Verejná správa a obrana, Vzdelávanie, Zdravotníctvo a sociálna pomoc, Umenie, zábava a rekreácia

Zdroj: Eurostat

Odvetvie verejná správa a obrana závisí hlavne od politických rozhodnutí a politického cyklu, čo znamená, že vládne výdavky sa v prvých rokoch volebného obdobia znižujú a ku koncu volebného obdobia sa zvyšujú³⁵, čo nám potvrdzuje aj graf. Okrem toho toto odvetvie má tendenciu správať sa anticyklicky, z dôvodu zvýšených vládnych výdavkov v čase krízy. Rovnako ako v EÚ aj na Slovensku dosahovalo najvyšší rast v roku 2009. Jeho pokles v rokoch 2011 a 2012 je spôsobený konsolidáciou verejných financií. Odvetvia školstva a zdravotníctva sú necyklické a majú dlhodobý rastúci trend. V prípade zdravotníctva je to spôsobené hlavne demografickými zmenami a nárastom počtu obyvateľov v poproduktívnom veku. V rokoch 2002 až 2004 zdravotníctvo na Slovensku zaznamenalo pokles, ktorý bol do značnej miery spôsobený reformou zdravotníctva a zavedením poplatkov, ktorých účelom bolo zabrániť nadmernému užívaniu liekov

³⁵OKÁLI, I. a kol. 2008. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2007*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2008. ISBN 978-80-7144-163-2 str. 15

a využívaníu zdravotníckych služieb.³⁶ Odvetvie umenie, zábava a rekreácia je závislé od ekonomického cyklu.

3.1.2 Citlivosť krajín EÚ na ekonomický cyklus z hľadiska odvetvovej štruktúry

V predchádzajúcej časti sme si charakterizovali citlivosť jednotlivých odvetví na ekonomický cyklus, ako aj faktory, ktoré ju spôsobujú. V tejto časti sme porovnávali citlivosť jednotlivých krajín EÚ, vzhľadom na ich odvetvovú štruktúru. Väčšina autorov rozdeľuje odvetvia, podľa ich citlivosti na ekonomický cyklus na anticyklické, neutrálne a cyklické. Vzhľadom na to, že cyklické odvetvia reagujú na ekonomický cyklus rôznou intenzitou, rozhodli sme sa ich ešte rozdeliť na citlivé a veľmi citlivé. Ako kritérium tohto rozdelenia sme stanovili dva alebo viac násobne citlivejšiu reakciu na ekonomický cyklus ako HDP. Tabuľka 3 vyjadruje rozdelenie odvetví podľa miery ich citlivosti.

Tabuľka 3: Rozdelenie odvetví podľa miery citlivosti na ekonomický cyklus

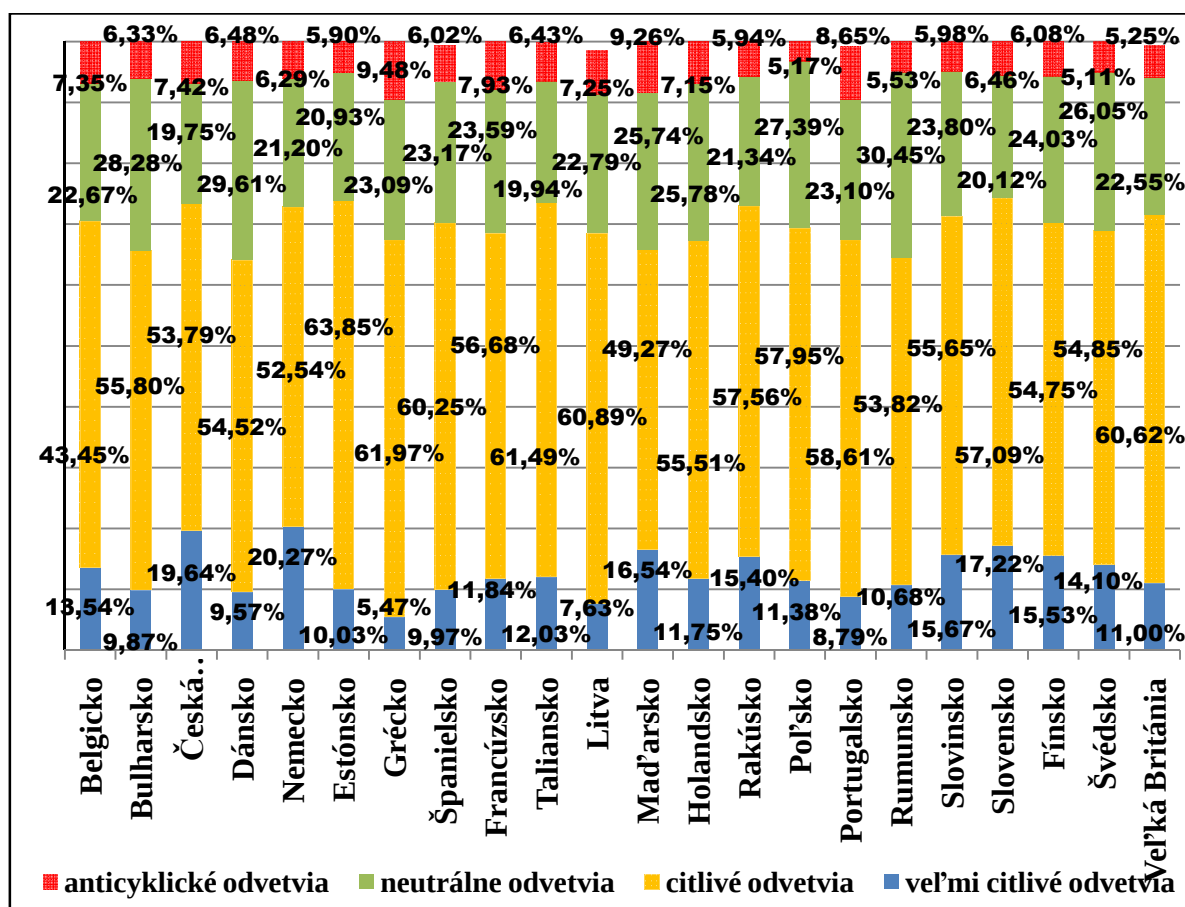
Veľmi citlivé odvetvia	
N	Administratívne a podporné služby
C20	Výroba chemikálii a chemických produktov
C22, C23	Výroba výrobkov z gumy a plastu, výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov
C25	Výroba a spracovanie kovov, výroba kovových konštrukcií, okrem strojov a zariadení
C26	Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov
C27	Výroba elektrických zariadení
C28	Výroba strojov a zariadení i.n
C29, C30	Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov, Výroba ostatných dopravných prostriedkov
Citlivé odvetvia	
F	Stavebníctvo
G	Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov
H	Doprava a skladovanie
I	Ubytovacie a stravovacie služby
J	Informácie a komunikácia
L	Činnosti v oblasti nehnuteľností
K	Finančné a poisťovacie činnosti
M	Odborné vedecké a technické činnosti
R	Umenie, zábava a rekreácia

³⁶OKÁLI, I. a kol. 2004. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2003*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2004. ISBN 80-7144-136-8 str. 59

C13, C14, C15	Výroba textilu, výroba odevov, výroba kože a kožených výrobkov
C16, C17, C18	Spracovanie dreva, výroba papiera a papierových výrobkov, tlač a reprodukcia záznamových médií
C31, C32, C33	Výroba nábytku, iná výroba, oprava a inštalácia strojov a prístrojov
Neutrálne odvetvia	
A	Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov
B	Ťažba a dobývanie
D	Dodávky elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu
E	Dodávky vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov
P	Vzdelávanie
Q	Zdravotníctvo a sociálna pomoc
S	Ostatné činnosti
C10, C11, C12	Výroba potravín, výroba nápojov, výroba tabakových výrobkov
C19	Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov
C21	Výroba základných farmaceutických výrobkov a výroba prípravkov
Anticyklické odvetvia	
O	Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie

Zdroj: SK NACE rev. 2 – vlastné spracovanie

Graf 13: Komparácia krajín podľa citlivosti ich odvetvovej štruktúry

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Najvyšší podiel veľmi citlivých odvetví má Nemecko, kde tieto odvetvia tvoria až vyše 20% pridanej hodnoty. Nasleduje Česká republika s 19,64 percentným podielom a tretie je Slovensko s vyše 17 percentným podielom veľmi citlivých odvetví na hrubej pridanej hodnote. Vysoké podiely majú aj Maďarsko, Slovinsko a Fínsko, teda ekonomiky, v ktorých má priemyselná výroba veľmi významné postavenie. 13,5% hrubej pridanej hodnoty EÚ sa tvorí v týchto veľmi citlivých odvetviach.

Najvyšší podiel citlivých odvetví, ktorých citlivosť však nepresahuje dvojnásobok citlivosti HDP má Estónsko, takmer 64 %. Nasledujú Grécko, Taliansko, Litva a Španielsko s vyše 60 percentným podielom. Tieto krajiny sú charakteristické vysokým podielom stavebníctva, dopravy, obchodu alebo odvetvia činnosti v oblasti nehnuteľností. Slovensko má 57 percentný podiel citlivých odvetví, čo je na úrovni priemeru EÚ.

Neutrálne odvetvia tvoria najvyššiu časť pridanej hodnoty v Rumunsku, vyše 30%. Nasledujú Dánsko, Bulharsko, Poľsko a Švédsko. Kým v prípade Dánska a Švédska je to spôsobené vysokým podielom najmä verejných služieb, ako sú zdravotníctvo a školstvo, v prípade Rumunska Bulharska a Poľska to spôsobuje vysoký podiel poľnohospodárstva, ťažby a energetického priemyslu. Naopak najnižší podiel majú neutrálne odvetvia v Česku 19,75% a na Slovensku 19,82%. Je to spôsobené tým, že tieto krajiny sú orientované skôr na cyklickú priemyselnú výrobu. V EÚ majú neutrálne odvetvia 22,6 percentný podiel.

Anticyklické odvetvie verejná správa a obrana má najväčší podiel v Grécku a to 9,48%, nasleduje Maďarsko, Portugalsko a Francúzsko. Faktom je, že tieto krajiny majú najvyššie podiely štátneho dlhu na HDP. Slovensko aj Európska únia majú podiel tohto odvetvia na HPH 6,5 %.

Najvyšší podiel cyklických odvetví (teda citlivých a veľmi citlivých spolu) má Slovensko, až 74,32%. Nasledujú Estónsko, Taliansko, Česko a Rakúsko s podielmi okolo 73%. Tieto krajiny sú charakteristické vysokými podielmi priemyslu, stavebníctva, alebo služieb závislých na priemysle, ako sú doprava a obchod. Naopak najnižší podiel, necelých 65% má Dánsko, za ktorým nasledujú Rumunsko a Bulharsko, teda krajiny s nízkymi podielmi sekundárneho sektora a vysokými podielmi buď primárneho sektora alebo verejných služieb, ako sú zdravotníctvo a školstvo. Cyklické odvetvia tvoria 70,8% hrubej pridanej hodnoty EÚ.

Napriek tomu, že Slovensko má najvyššie podiely cyklických odvetví v Európskej únii, nemusí to automaticky znamenať, že v prípade krízy bude najviac postihnuté. Závisí to aj od charakteru odvetví v jednotlivých členských štátoch. Napríklad ak v danej krajine výrobcovia vyrábajú autá vyššej strednej triedy, tak táto krajina bude krízou viac postihnutá ako krajina, kde výrobcovia vyrábajú automobily nižších tried³⁷. Ďalej, ak automobilky vyvážajú produkciu hlavne do štátov, ktoré často zaznamenávajú recesiú a s ňou spojený pokles dopytu, tak budú viac postihnuté krízou ako automobilky vyvážajúce produkciu do krajín, ktoré zaznamenávajú konštantný rast. To, že Slovensko napriek najvyššiemu podielu cyklických odvetví bolo krízou postihnuté menej ako približne polovica krajín EÚ, bolo spôsobené aj štruktúrnymi zmenami, ktoré v slovenskej ekonomike prebiehajú vo väčšej miere ako v ostatných krajinách a ktoré podporujú rast niektorých odvetví. Faktom však je, že krajiny s vyššími podielmi cyklických odvetví boli krízou postihnuté výrazne viac, ako krajiny s nižšími podielmi.

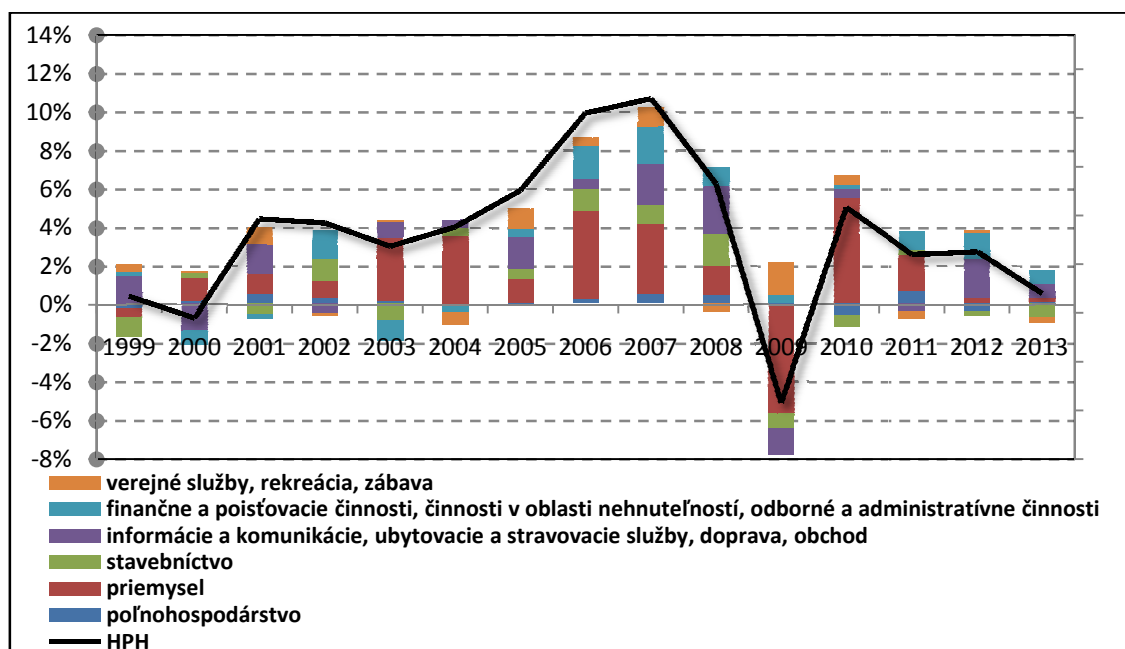
3.1.3 Príspevky odvetví na raste hrubej pridanej hodnoty na Slovensku a v EÚ

V tejto časti analyzujeme, ktoré odvetvia najviac ovplyvňovali vývoj hrubej pridanej hodnoty na Slovensku a v EÚ. Pre zjednodušenie sme si odvetvia rozdelili do šiestich³⁸ skupín. Ako vidieť z Grafu 15, ťahúňom slovenskej ekonomiky je jednoznačne priemysel. Po ňom s výrazným odstupom nasledujú doprava, obchod, informácie, komunikácie a ubytovacie služby spolu s finančnými a podnikateľskými službami. V porovnaní s EÚ má pomerne veľký podiel na vývoji našej ekonomiky aj stavebníctvo.

³⁷OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1 str.30

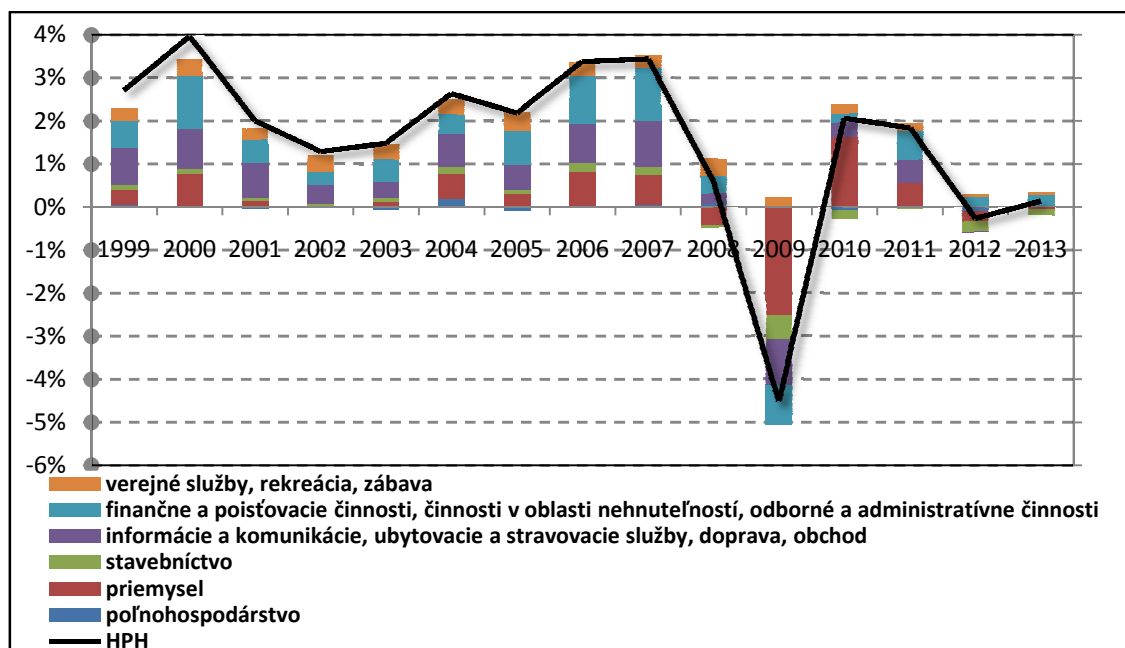
³⁸Poľnohospodárstvo (A), priemysel (B,C,D,E), stavebníctvo (F), informácie a komunikácie, ubytovacie a stravovacie služby, doprava, obchod (G,H,I,J), finančné a podnikateľské služby (K,L,M,N) verejné služby rekreácia (O,P,Q,R,S,T) zdroj: KRAFT, J. a kol. 2011. *Východiska z krízy: cesty zmírněnínegatívnychefekůhospodářskékrize v ČR* : Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-787-1

Graf 14: Príspevky odvetví na raste hrubej pridanej hodnoty, Slovensko

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf 15: Príspevky odvetví na raste hrubej pridanej hodnoty, EÚ 28

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

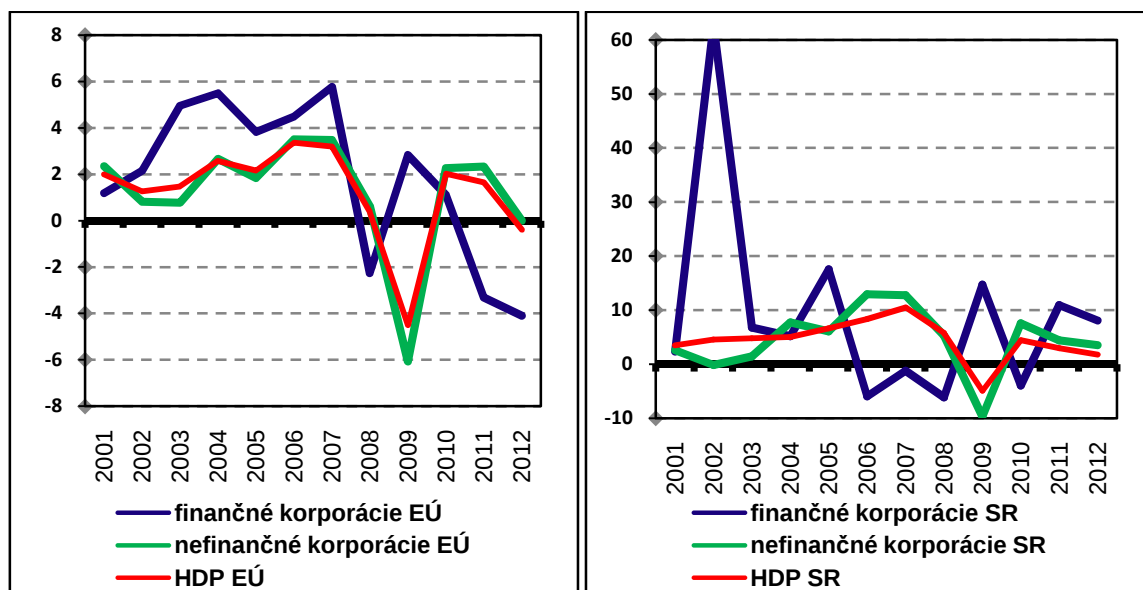
Ekonomika Európskej únie ako celku má na rozdiel od slovenskej až 3 ťažiskové odvetvia – finančné a podnikateľské služby, obchod, doprava, informácie a komunikácie, ubytovacie služby a priemysel. EÚ má teda výhodu, že vývoj hrubej pridanej hodnoty, je tvorený v odvetviach, ktoré sú menej závislé od ekonomického cyklu ako v prípade Slovenska. To, že sa kríza na Slovensku napriek citlivejšej odvetvovej štruktúre v roku 2009 neprejavila výraznejšie, bolo spôsobené prudkým rastom odvetvia verejných služieb, ako aj rastom odvetvia finančné a podnikateľské služby, ktoré v EÚ v spomínanom roku

klesalo dosť výrazne. Výsledky tejto odvetvovej analýzy by sme mohli zhrnúť tak, že Slovensko má síce najväčší podiel citlivých odvetví v rámci EÚ, ale kríza v roku 2009 sa na Slovensku neprejavila najvýraznejšie vďaka menej zosynchronizovanému cyklu jednotlivých odvetví Slovenska s EÚ, najmä odvetvia finančné a poisťovacie služby. V budúcnosti je však predpoklad, že sa cykly jednotlivých odvetví budú stále viac zosynchronizovávať, čo v prípade nezmenenej odvetvovej štruktúry Slovenska môže mať počas nasledujúcej krízy katastrofálne následky.

3.2 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa sektorov národného hospodárstva

Podobne ako odvetvová štruktúra, aj sektorová štruktúra má vplyv na citlivosť ekonomiky od ekonomického cyklu. V systéme národných účtov tvorí sektorovú štruktúru danej krajiny 5 sektorov.

Graf 16: Citlivosť sektorov Finančné korporácie a Nefinančné korporácie

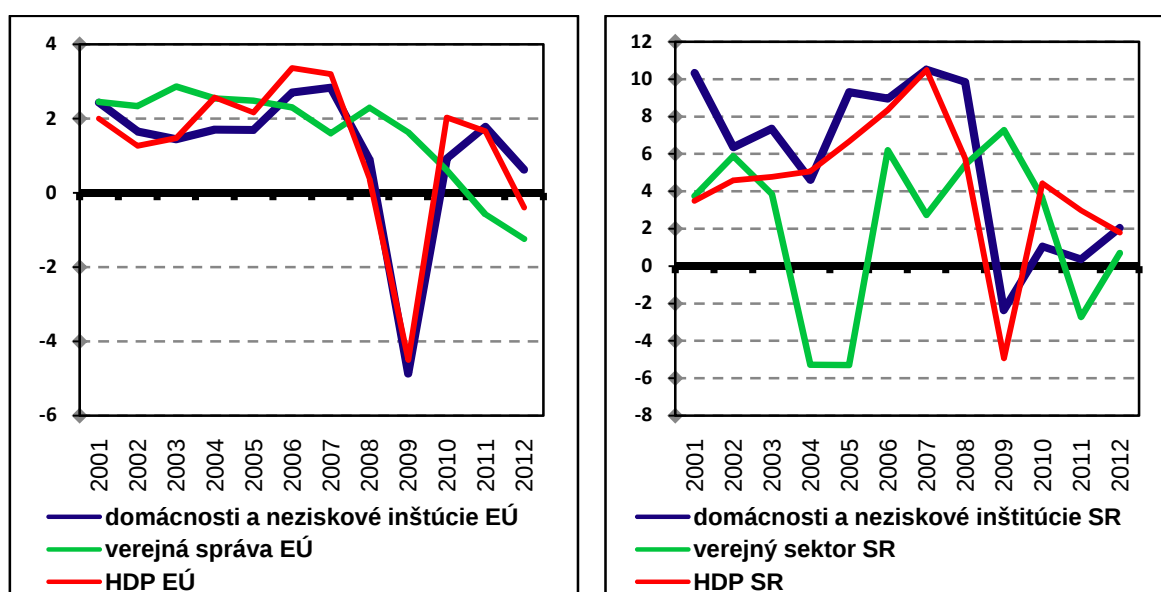
Zdroj: Eurostat

Sektor nefinančné korporácie je najväčším sektorom, tvorí až okolo 50% pridanej hodnoty. Vývoj tohto sektora reaguje na ekonomický cyklus mierne citlivejšie ako HDP. Odmeny zamestnancov v tomto sektore kríza ovplyvnila len mierne, avšak hlavným dôvodom poklesu tohto sektora bol výrazný pokles hrubého prevádzkového prebytku.

Sektor finančné korporácie reaguje na krízu skôr ako HDP. Tento sektor predbieha vývoj v reálnej ekonomike. To znamená, že v krajinách s väčším podielom tohto sektora by

sa mala kríza prejavíť skôr ako v krajinách s nižším podielom tohto sektora. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sa kríza na Slovensku prejavila s miernym oneskorením oproti krajinám západnej Európy. Rast sektora finančné korporácie počas krízy v roku 2009 bol spôsobený znížením úrokových sadzieb, čo spôsobilo zníženie výdavkov finančných inštitúcií a teda rast hrubého prevádzkového prebytku³⁹. Prudký rast v roku 2002 na Slovensku bol spôsobený oživením bankového sektora po reštrukturalizácii prebiehajúcej v predchádzajúcich rokoch. Celkovo možno povedať, že tento sektor je na ekonomický cyklus veľmi citlivý, avšak na výkyvy reaguje v predstihu oproti HDP.

Graf 17: Citlivosť sektorov Domácnosti a Neziskové inštitúcie, Verejná správa

Zdroj: Eurostat

Sektor domácností spolu s neziskovými inštitúciami je na ekonomický cyklus citlivý a vyvíja sa veľmi podobne ako HDP. Dopad krízy na domácnosti spočíval najmä v poklese príjmov z ekonomickej aktivity, či už to boli dôchodky zo zamestnania, alebo zmiešané dôchodky z podnikania. Kríza taktiež znížila príjmy domácností z majetku.

Sektor verejnej správy nie je závislý od ekonomického cyklu. Skôr je ovplyvňovaný politickým cyklom, ako aj typom vlády, keďže sociálno-demokratické vlády majú tendenciu zvyšovať zamestnanosť ako aj mzdy v tomto sektore viac ako konzervatívne pravicovo-orientované. Pokles sektora verejnej správy v rokoch 2011 a 2012 je spôsobený hlavne konsolidačnými opatreniami štátov eurozóny.

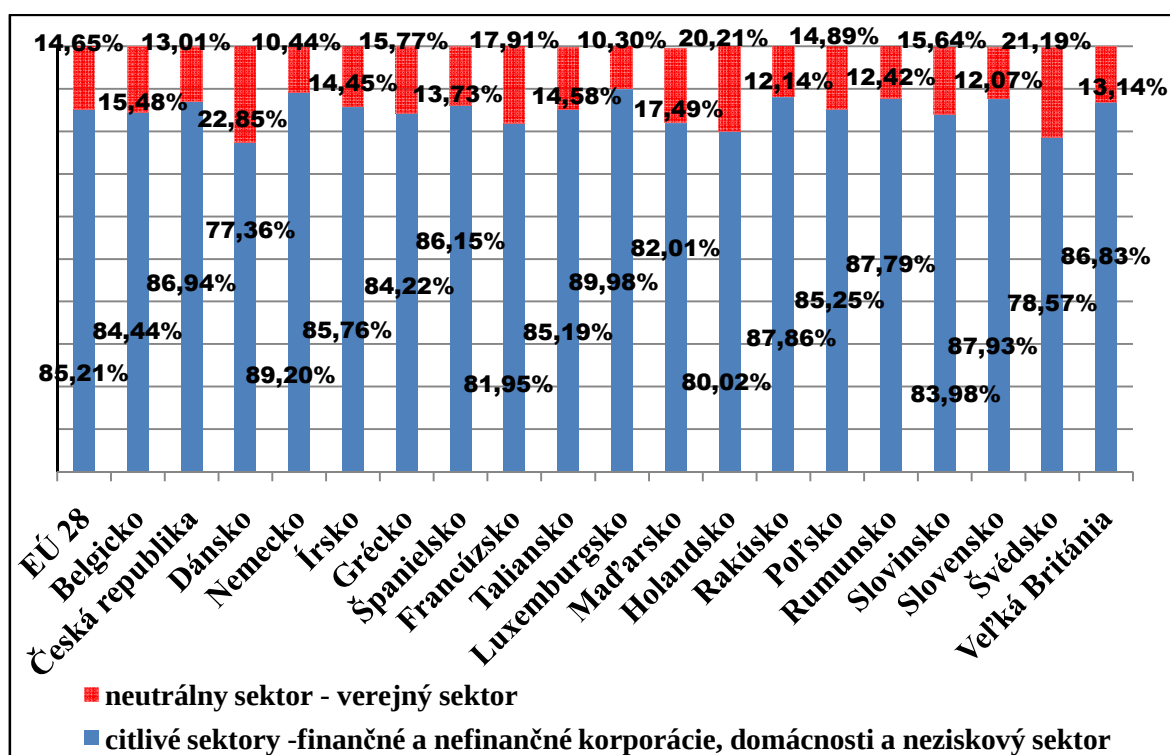
³⁹HAJNOVIČOVÁ, V. 2011. *Prejavy krízy vo výsledkoch hospodárenia inštitucionálnych sektorov ekonomiky SR v roku 2009*. Voľne prístupné na:

<http://www.prog.sav.sk/subory/pprace/PP_3clanok_Hajnovicova.pdf> str. 72

3.2.1 Komparácia citlivosti krajín EÚ a Slovenska z hľadiska sektorovej štruktúry

V predchádzajúcej časti sme charakterizovali jednotlivé sektory a ich citlivosť na ekonomický cyklus. Podľa tejto citlivosti by sme ich mohli rozdeliť na citlivé – sektor domácnosti spolu s neziskovým sektorom, nefinančné korporácie a finančné korporácie, ktoré ale reagujú na ekonomický cyklus s miernym predstihom a neutrálne – sektor verejnej správy. Podiely sektorov podľa ich citlivosti na ekonomický cyklus v jednotlivých členských štátoch sú zobrazené v nasledujúcom Grafe 18.

Graf 18: Komparácia krajín podľa citlivosti ich sektorovej štruktúry

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

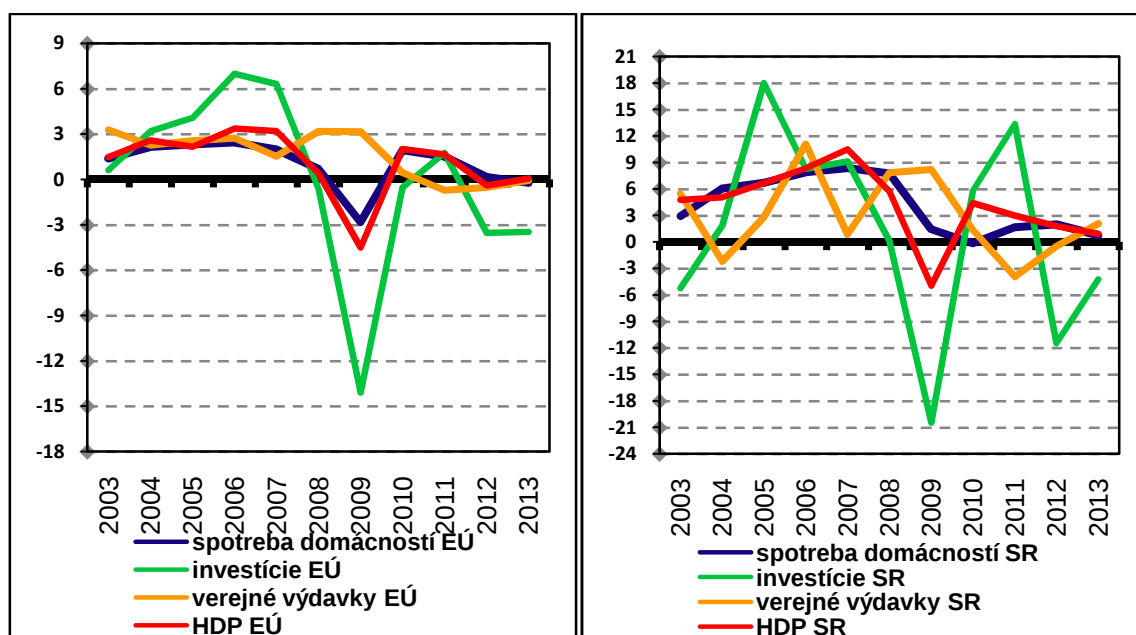
Najvyšší podiel citlivých sektorov na hrubej pridanej hodnote má Luxembursko, spolu s Nemeckom, takmer až 90%. V prípade Nemecka je to spôsobené vysokým podielom nefinančných korporácií. V prípade Luxemburska to zapríčinil jednoznačne najvyšší, až 28 percentný podiel sektora finančné korporácie, ktorý reaguje na ekonomický cyklus skôr ako HDP. To sa v tejto krajine prejavilo v roku 2008 keď jej hrubá pridaná hodnota poklesla najvýraznejšie zo všetkých krajín EÚ (s výnimkou Estónska). Spomedzi ostatných štátov má najvyšší podiel sektora finančné korporácie Veľká Británia – skoro 8%, ktorá tiež zaznamenala jeden s najvyšších poklesov hrubej pridanej hodnoty v roku 2008. Ostatné krajiny EÚ majú podiel tohto sektora len okolo 5%.

Slovensko má tretí najvyšší podiel cyklických sektorov. Tento stav je spôsobený vysokým podielom sektora domácností. Zatiaľ čo podiely nefinančných a nefinančných korporácií na Slovensku nedosahujú ani priemer EÚ, sektor domácností ho však vysoko prekračuje. Dá sa to vysvetliť tým, že veľa ľudí je „nútených“ zo strany firiem pracovať miesto zamestnaneckého pomeru na živnosť. Vysoké podiely cyklických sektorov majú ešte aj Rakúsko, Rumunsko a Česko, kvôli vysokému podielu sektora nefinančné korporácie. Najvyššie podiely neutrálneho sektora majú Dánsko, Švédsko a Holandsko, avšak ani táto skutočnosť im v roku 2009 veľmi nepomohla a boli krízou postihnuté dosť výrazne.

3.3 Citlivosť na ekonomický cyklus podľa zložiek konečného dopytu

Štruktúra zložiek konečného dopytu je tvorená zložkami domáceho dopytu -spotreba domácností, verejnej správy a investície ako aj zložkami zahraničného dopytu, čiže exportom.

Graf 19: Citlivosť zložiek domáceho dopytu – Spotreba domácností, Investície, Verejné výdavky

Zdroj: Eurostat

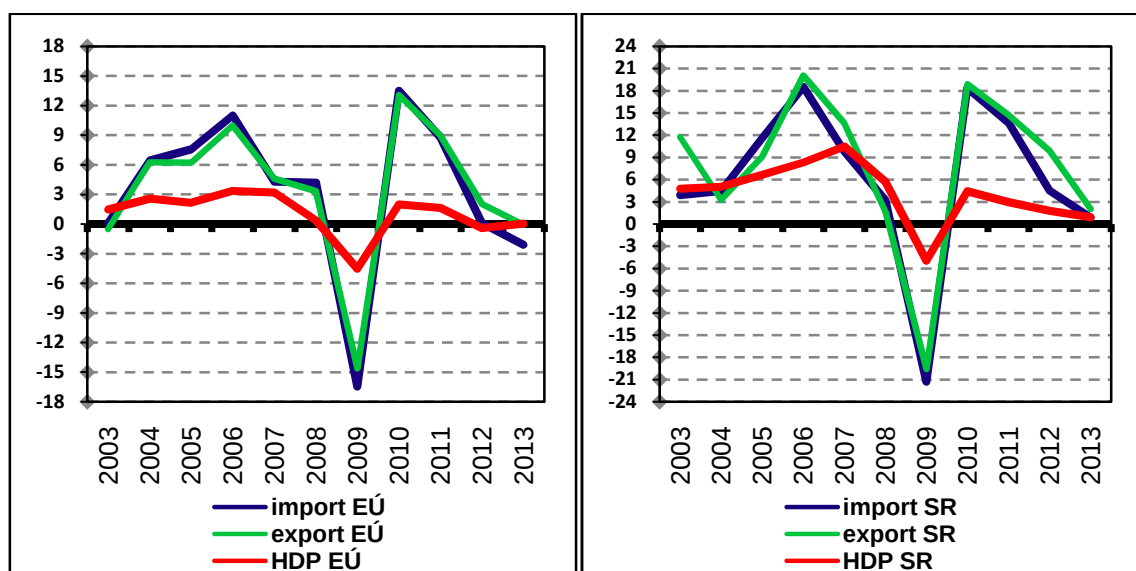
Spotreba domácností je citlivá na ekonomický cyklus, avšak reaguje miernejšie ako HDP. Vývoj konečnej spotreby domácností vyplýva z procesu tvorby a použitia ich dôchodkov, čo znamená, že je ovplyvňovaný vývojom reálnych miezd. Spotreba domácností je taktiež ovplyvňovaná aj úrokovou mierou, ktorej výška ovplyvňuje sklon

domácností k spotrebe a k úsporám. Ďalším faktorom, ktorý vplýva na výšku spotreby je aj výška daňového zaťaženia, ktoré prerozdeľuje zdroje od domácností štátu⁴⁰.

Investície sú na ekonomický cyklus veľmi citlivé. Firmy prestávajú investovať pri prvých náznakoch krízy, dokonca investície sa považujú za predstihový ukazovateľ a ich prudký pokles môže vyvolať krízu, ale aj naopak, sú hlavným zdrojom ekonomického rastu. Výška investícií v ekonomike ďalej závisí od úrokovej miery, ktorá determinuje ochotu podnikateľských subjektov investovať.

Verejné výdavky sa správajú anticyklicky. V časoch krízy sa vlády snažia stimulovať celkový dopyt zvýšením spotreby verejnej správy. Na spotrebu verejnej správy má veľký vplyv politický cyklus, keďže vlády sa snažia v prvých rokoch vládnutia šetriť a ku koncu volebného obdobia zvyšovať svoje výdavky.

Graf 20: Citlivosť importu a exportu

Zdroj: Eurostat

Export aj import reagujú veľmi citlivo na ekonomický cyklus. Avšak položka čistý export nie je veľmi citlivá na ekonomický cyklus, keďže import a export sa vyvíjajú veľmi podobne, čo nám potvrdzuje koeficient korelácie týchto dvoch položiek, ktorý takmer vo všetkých štátoch EÚ dosahuje hodnoty nad 0,95. Veľkosť exportu však výrazne ovplyvňuje citlivosť daného štátu na ekonomický cyklus, keďže veľká časť produkcie je určená na vývoz. Pokles exportu bol v prípade Slovenska faktorom prenášajúcim recesiu

⁴⁰OKÁLI, I. a kol. 2004. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2003*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2004. ISBN 80-7144-136-8 str. 51

zo zahraničia do vnútra ekonomiky. Export je citlivý na ekonomický cyklus aj z toho dôvodu, že väčšinou sa vyvážajú spotrebné produkty, ktoré majú vyššiu elasticitu a ktorých kúpa nie je až tak nevyhnutná a dá sa odložiť na neskôr.

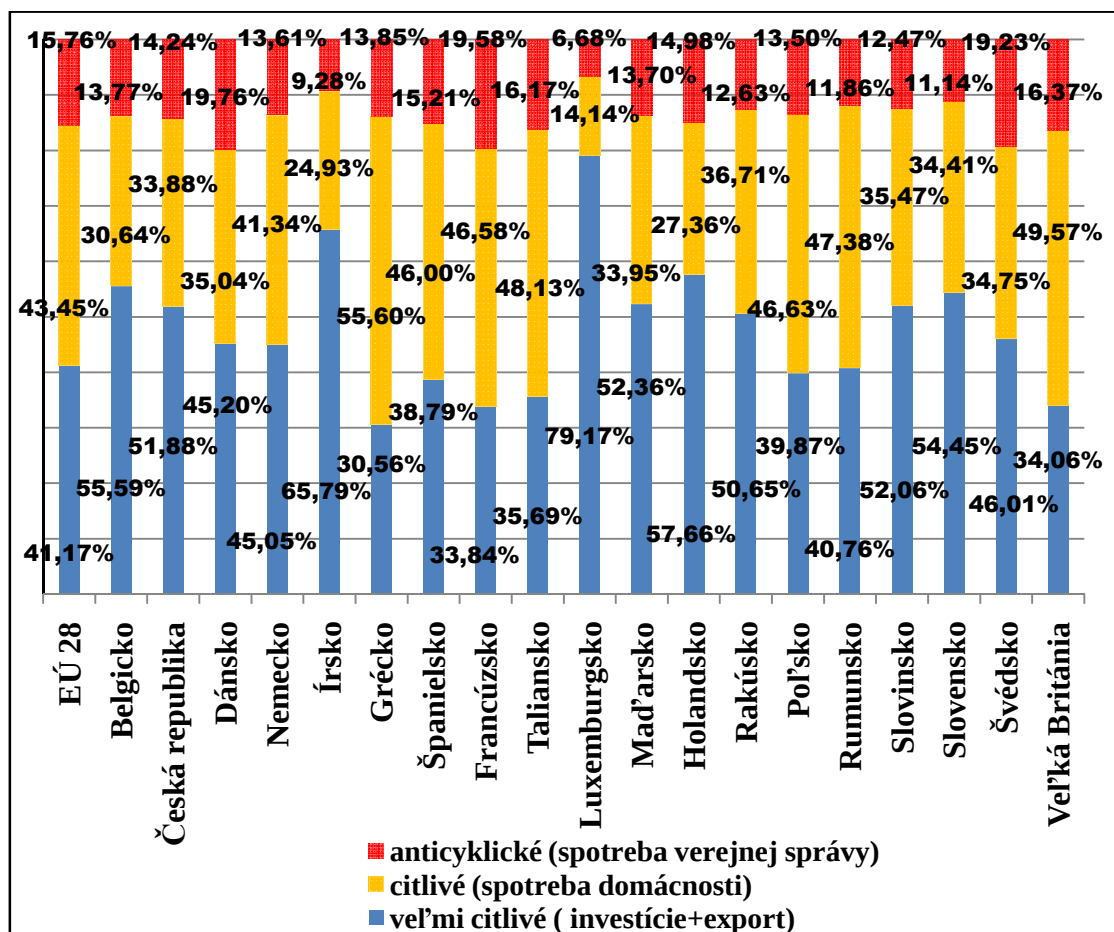
3.3.1 Komparácia citlivosti Slovenska a EÚ podľa štruktúry zložiek konečného dopytu

Na to aby sme mohli vypočítať veľkosť exportu danej krajiny a porovnať ju s ostatnými zložkami konečného dopytu sme použili ukazovateľ obsah pridanej hodnoty v exporte⁴¹. Pridanú hodnotu exportu sme vypočítali tak, že hodnotu exportu sme vynásobili multiplikátorom pridanej hodnoty v exporte. Takisto pridanú hodnotu domáceho dopytu, sme vypočítali tak, že hodnotu domáceho dopytu sme vynásobili príslušným multiplikátorom pre domáci dopyt.

Opäť sme si na základe predchádzajúcej analýzy rozdelili zložky konečného dopytu na veľmi citlivé – export a investície, citlivé – spotreba domácností a anticyklické – spotreba verejnej správy. Ich podiely v jednotlivých krajinách zaznamenáva Graf 21.

⁴¹HABRMAN, M. 2013. Vplyv exportu na pridanú hodnotu a zamestnanosť v slovenskej ekonomike. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISSN 1337-5598 str. 6

Graf 21: Komparácia citlivosti krajín podľa štruktúry zložiek konečného dopytu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe eurostatu a štúdie Vplyv exportu na pridanú hodnotu a zamestnanosť v slovenskej ekonomike (Habrman M. 2013, Ekonomický ústav SAV)

Najvyšší podiel veľmi citlivých zložiek konečného dopytu má Luxembursko – 79%. Je to spôsobené vysokým, až 71 percentným podielom exportu. Paradoxom je, že v Luxembursku majú investície najnižší, len 8 percentný podiel, zo všetkých krajín. Vysoký podiel veľmi citlivých zložiek konečného dopytu majú ešte Írsko, Holandsko, Belgicko a Slovensko, čo je spôsobené hlavne vysokým podielom exportu. Vysoký podiel exportu je v týchto štátoch zapríčinený tým, že všetko sú to menšie a veľmi otvorené ekonomiky. Tieto krajiny sú teda veľmi citlivé na ekonomický vývoj v zahraničí, lebo pokles vývozu je faktor, ktorý prenáša recesiú zo zahraničia do vnútra ekonomiky. Ďalšou nevýhodou týchto štátov je, že pri boji s krízou sa nemôžu spoliehať na domáci dopyt, ale na zahraničie. Najvyšší podiel investícií má Španielsko – 21%. Najnižší podiel veľmi citlivých zložiek majú Grécko, Francúzsko, Taliansko, Veľká Británia, Španielsko a

Poľsko čo je spôsobené nízkym podielom exportu, pretože sú to s výnimkou Grécka najväčšie ekonomiky Európskej únie.

Citlivá zložka konečného dopytu – spotreba domácností je najvyššia v Grécku, Veľkej Británii, Rumunsku a Poľsku. Práve Poľsko spolu so Slovenskom bolo jednou z dvoch krajín EÚ, kde spotreba domácností rástla aj v roku 2009. V Poľsku sa to však na rozdiel od Slovenska dokázalo prejavovať aj v raste HDP, vďaka o 12% vyššiemu podielu spotreby domácností a o 15% nižšiemu podielu exportu.

Spotreba verejnej správy, ktorá je anticyklická má najvyšší podiel v Dánsku, Švédsku a vo Francúzsku. Ani tento vysoký podiel, však nezabránil dosť výraznému poklesu HDP v týchto krajinách. Bolo to spôsobené tým, že v roku 2009 sa verejná spotreba v spomínaných krajinách takmer vôbec nezvýšila. Naopak na Slovensku podobne ako v mnohých iných krajinách v čase krízy spotreba verejnej správy dosahovala rekordné hodnoty, aby podporila ekonomický rast, aj za cenu vysokých deficitov verejných financií. Paradoxom pri tom je, že vzhľadom na veľkú otvorenosť ekonomiky Slovenska to nemohlo mať výrazný účinok a z týchto verejných zdrojov mohlo profitovať hlavne zahraničie.

Záver

Štruktúra ekonomiky je jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré ovplyvňujú citlivosť danej ekonomiky na ekonomický cyklus. V tejto práci sme skúmali citlivosť odvetvovej štruktúry, sektorovej štruktúry a štruktúry konečných zložiek dopytu Slovenska a porovnávali sme ju s krajinami Európskej únie. Citlivosť štruktúry sme skúmali na základe vývoja hrubej pridanej hodnoty jednotlivých jej zložiek.

V analýze odvetvovej štruktúry Slovensko vyšlo ako krajina s najvyšším podielom cyklických odvetví v rámci celej EÚ. Je to spôsobené veľmi vysokým podielom priemyslu a v rámci neho odvetviami, ktoré sú na ekonomický cyklus veľmi citlivé ako sú - výroba automobilov, výroba počítačových, elektronických a optických zariadení, výroba kovov, výroba výrobkov z gumy a plastu. Ďalšími cyklickými odvetviami, v ktorých má Slovensko jeden z najvyšších podielov v rámci EÚ sú stavebníctvo, malo a veľkoobchod a doprava. Naopak neutrálne odvetvia ako zdravotníctvo a školstvo majú v slovenskej ekonomike jedny z najnižších podielov. Okrem Slovenska majú vysoké podiely cyklických odvetví aj Estónsko, Taliansko, Česko a Rakúsko. Naopak najnižší majú Rumunsko, Bulharsko, hlavne kvôli vysokému podielu primárneho sektora a Dánsko vďaka vysokému podielu verejných služieb ako sú školstvo a zdravotníctvo. Napriek najcitlivejšej odvetvovej štruktúre Slovensko bolo postihnuté krízou menej ako približne polovica krajín EÚ. Bolo to spôsobené tým, že odvetvia verejných služieb, hlavne verejná správa rástli v roku 2009 na Slovensku oveľa viac ako v EÚ a kým odvetvia finančných a podnikateľských služieb v EÚ klesali dosť výrazne, na Slovensku aj v dôsledku štruktúrnych zmien zaznamenávali rast aj počas krízy. Treba však povedať, že krajiny s vyššími podielmi cyklických odvetví boli krízou postihnuté výrazne viac ako krajiny s vysokými podielmi odvetví, ktoré nie sú citlivé na ekonomický cyklus.

V štruktúre inštitucionálnych sektorov má Slovensko tretí najvyšší podiel cyklických sektorov. Najvyšší má Luxembursko kvôli vysokému podielu finančných korporácií a druhé je Nemecko, ktoré má vysoký podiel nefinančných korporácií. Na Slovensku podiel finančných a nefinančných korporácií nedosahuje ani priemer EÚ, ale Slovensko má veľmi vysoký podiel sektora domácností. Jediný neutrálny sektor je verejná správa, ktorej najvyššie podiely majú Dánsko, Švédsko a Holandsko, avšak tieto krajiny boli aj napriek tomu postihnuté krízou dosť výrazne. Sektor finančné korporácie reaguje na

ekonomický cyklus v predstihu pred HDP, preto v krajinách s jeho vysokým podielom, ako sú Luxembursko, prípadne Veľká Británia sa kríza začala výraznejšie prejavovať už v roku 2008. Naopak, v krajinách s jeho nízkym podielom čo je aj prípad Slovenska, sa kríza prejavila neskôr.

V štruktúre zložiek konečného dopytu má jednoznačne najvyšší podiel veľmi citlivých zložiek Luxembursko. Za ním nasledujú Írsko, Belgicko, Holandsko a Slovensko, teda krajiny s vysokým podielom exportu. Nevýhodou týchto krajín je, že pri boji s krízou sa nemôžu spoliehať na domáci dopyt, ale na vývoj v zahraničí. Naopak najnižší podiel majú najväčšie európske ekonomiky ako Taliansko, Francúzsko, Veľká Británia a Poľsko. Poľsku sa vďaka vysokému domácejmu dopytu a nízkemu podielu exportu podarilo udržať ekonomický rast aj v roku 2009, ako jedinej krajine EÚ.

Vo všetkých troch štruktúrnych analýzach citlivosti Slovensko patrilo k najcitlivejším krajinám, v odvetvovej bolo dokonca najcitlivejšie. Počas hospodárskej krízy bolo však postihnuté menej ako polovica krajín EÚ, čo bolo spôsobené rastom odvetví finančné a podnikateľské služby. V súčasnosti sa rast tohto odvetvia však spomalil, a tak sa prípadná nasledujúca kríza môže na Slovensku prejaviť s oveľa vyššou intenzitou. Táto kríza by mohla mať pre Slovensko devastáčne následky, keďže z hľadiska štruktúry by sme slovenskú ekonomiku mohli považovať za najzraniteľnejšiu ekonomiku Európskej únie.

Riešením ako by sa dalo znížiť dopady takejto krízy by mohlo byť zvýšenie podielu neutrálnych odvetví, hlavne zdravotníctva a školstva, podpora vedy a výskumu, zrýchlenie a podpora štruktúrnych posunov smerom od sekundárneho sektora k terciárnemu, keďže tieto posuny v Európskej únii prebiehajú rýchlejšie a sú výraznejšie ako na Slovensku, kde si priemysel stále udržiava stabilný podiel. Ďalším riešením by mohlo byť zvýšenie orientácie exportu na trhy, ktoré nie sú až tak citlivé na ekonomický cyklus – napríklad Čína a rozvíjajúce sa krajiny Ázie.

Zoznam použitej literatúry

1. LISÝ, J. a kol. 2011. *Ekonomía*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2011. 631 s. ISBN 978-80-8078-406-5
2. SAMUELSON, P.A.- NORDHAUS, W.D. 1992. *Ekonomía 1*. 13. vyd. Bratislava : BRADLO, 1992. 420 s. ISBN 80-7127-030-X
3. VINCÚR, P. a kol. 2001. *Hospodárska politika*. Bratislava : SPRINT, 2001. 396 s. ISBN 80-88848-67-9
4. SYNEK, M. a kol. 2002. *Podniková ekonomika*. 3. vyd. Praha : C.H.Beck, 2002. 479 s. ISBN 80-7179-736-7
5. KRAFT, J. a kol. 2011. *Východiska z krize: cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR* : Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-787-1
6. OKÁLI, I. a kol. 2002. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2001*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2002. ISBN 80-7144-120-1
7. OKÁLI, I. a kol. 2003. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2002*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2003. ISBN 80 – 7144 – 128 – 7
8. OKÁLI, I. a kol. 2004. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2003*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2004. ISBN 80-7144-136-8
9. OKÁLI, I. a kol. 2005. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2004*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2005. ISBN 80-7144-145-7
10. OKÁLI, I. a kol. 2006. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2005*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2006. ISBN 80-7144-149-X
11. OKÁLI, I. a kol. 2007. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2006*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2007. ISBN 80-978-80-7144-158-8
12. OKÁLI, I. a kol. 2008. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2007*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2008. ISBN 978-80-7144-163-2

13. OKÁLI, I. a kol. 2009. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-7144-173-1
14. MORVAY, K. a kol. 2010. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISBN 978-80-7144-177-9
15. MORVAY, K. a kol. 2011. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2010 a výhľad do roku 2012*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2011. ISBN 978-80-7144-184-7
16. MORVAY, K. a kol. 2012. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2011 a výhľad do roku 2013*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2012. ISBN 978-80-7144-196-0
17. MORVAY, K. a kol. 2013. *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2012 a výhľad do roku 2014*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-208-0
18. DUJAVA, D. 2010, Komparácia štruktúry ekonomiky SR a EÚ 15. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2010. ISSN 1337-5598
19. MORVAY, K. a kol. 2013. *Pohľad na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-7144-217-2
20. HABRMAN, M. 2013. *Vplyv exportu na pridanú hodnotu a zamestnanosť v slovenskej ekonomike*. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2013. ISSN 1337-5598
21. GABRIELOVÁ, H. 2012. *Štruktúra slovenskej ekonomiky pred a po recesii*. In *Working papers*. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2012. ISSN 1337-5598
22. MORVAY, K. a kol. 2005. *Transformácia ekonomiky: skúsenosti Slovenska*. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 2005. ISBN 80-7144-143-0
23. FIFEKOVÁ, E.- NEMCOVÁ, E. 2013. *Hospodárska kríza a štrukturálna adaptácia priemyslu EÚ – výzvy a obmedzenia*. Voľne prístupné na http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/prognosticke_prace/2013/clanok_2_2013_Fifekova_Nemcova.pdf
24. JONÁŠ, P.- VEJMELKA, P. - CSIBA, Z. 2009. *Ekonomické cykly*. Voľne prístupné na : http://docs.capitalmarkets.sk/editor/File/IDdok/Analzy/2009/Ekon_cykly.pdf

25. HAJNOVIČOVÁ, V. 2011. *Prejavy krízy vo výsledkoch hospodárenia inštitucionálnych sektorov ekonomiky SR v roku 2009*. Voľne prístupné na: <http://www.prog.sav.sk/subory/pprace/PP_3clanok_Hajnovicova.pdf>